

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ННІ лісового і садово-паркового господарства

**ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри таксації лісу та
лісового менеджменту**

Віктор МИРОНЮК

(підпис)

(ПІБ)

« » _____ 2026 р.

БАКАЛАВРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**на тему «Аналіз впливу лісової сертифікації на діяльність Димерського
надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України»»**

Спеціальність _____ 205 – Лісове господарство
(код і назва спеціальності)

Гарант освітньої програми

Канд. с.-г. наук, доцент

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Пузріна Н.В.

(ПІБ)

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

Канд. с.-г. наук

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

Хань Є.Ю.

(ПІБ)

Виконала

(підпис)

Галай А.Г.

(ПІБ студента)

КИЇВ – 2026

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

ННІ лісового і садово-паркового господарства

ЗАТВЕРДЖУЮ

Т.в.о. завідувача кафедри таксації лісу та лісового
менеджменту

Д. с.-г. н., проф. (науковий ступінь, вчене звання)	(підпис)	Віктор МИРОНЮК (ПІБ)
« 15 »	12	2025 р.

З А В Д А Н Н Я на виконання бакалаврської кваліфікаційної роботи студенту

Галай Аліні Григорівні

(прізвище, ім'я, по батькові)

Спеціальність 205 – Лісове господарство

(код і назва)

Тема бакалаврської кваліфікаційної роботи «Аналіз впливу лісової сертифікації на діяльність
Димерського надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України»».

затверджена наказом ректора НУБіП України від «21» листопада 2025 р. № 2856 “С”.

Термін подання завершеної роботи на кафедру 2026.06.01

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до бакалаврської кваліфікаційної роботи: FSC стандарт системи ведення лісового господарства для України (FSC-STD-UKR-01.1-2024 V 1-1); публічні звіти органу сертифікації за результатами основного та наглядових аудитів FSC FM/CoC надлісництва; план лісоуправління на 2025 рік; політика ведення лісового господарства надлісництвом; програма навчання персоналу та підрядників і інформування зацікавлених сторін щодо рідкісних і таких, що перебувають під загрозою, видів; стислий виклад результатів моніторингу; антикорупційна програма; матеріали лісовпорядкування та відомості про виділені ОЦЗ і репрезентативні ділянки.

Перелік питань, які потрібно розробити:

1. Принципи, критерії та індикатори чинного національного FSC стандарту як основа аудиту лісоуправління.
2. Загальна характеристика Миргородського надлісництва та його системи документації лісоуправління на відповідність вимогам FSC.
3. Аналіз результатів аудитів FSC: невідповідності, коригувальні дії та динаміка відповідності.
4. Оцінка впливу сертифікації на господарську діяльність надлісництва, охорону ОЦЗ і взаємодію із зацікавленими сторонами.
5. Пропозиції щодо удосконалення системи лісоуправління відповідно до вимог FSC.

Дата видачі завдання «15» грудня 2025 р.

Керівник бакалаврської кваліфікаційної роботи

Хань Є.Ю.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Завдання прийняв до виконання

Галай А.Г.

РЕФЕРАТ

Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему: «Аналіз впливу лісової сертифікації на діяльність Димерського надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України»».

У роботі досліджено вплив лісової сертифікації за системою FSC на діяльність Димерського надлісництва. У першому розділі розглянуто сутність і принципи FSC як інструменту сталого лісоуправління, розвиток лісової сертифікації в Україні, нормативно-правову базу сертифікації, поняття особливих цінностей для збереження та міжнародний досвід оцінювання економічного впливу FSC-сертифікації.

У другому розділі наведено загальну характеристику Димерського надлісництва, його лісового фонду, породної та вікової структури насаджень, природоохоронних територій, зон радіаційного забруднення та особливих цінностей для збереження. Також розглянуто хронологію FSC-сертифікації підприємства, включаючи первинну сертифікацію, наглядові аудити, ресертифікацію та розширення області сертифікації.

У третьому розділі проаналізовано невідповідності, зафіксовані під час FSC-аудитів, та коригувальні дії підприємства. Оцінено вплив сертифікації на екологічні, соціальні та економічні аспекти діяльності Димерського надлісництва, зокрема охорону праці, контроль підрядників, моніторинг ОЦЗ, взаємодію з громадами та реалізацію лісопродукції з FSC-заявою.

Бакалаврська кваліфікаційна робота викладена на 62 сторінках, містить 8 таблиць, 6 рисунків. Список використаних джерел налічує 51 найменування.

Ключові слова: FSC-сертифікація, лісова сертифікація, Димерське надлісництво, стале лісоуправління, невідповідності, особливі цінності для збереження.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ.....	7
1.1. Сутність та принципи FSC як інструменту сталого лісоуправління.....	7
1.2. Розвиток лісової сертифікації в Україні: хронологія та сучасний стан	10
1.3. Нормативно-правова база FSC-сертифікації лісів	16
1.4. Поняття особливих цінностей для збереження (ОЦЗ)	20
1.5. Вплив FSC-сертифікації на економічну діяльність лісогосподарських підприємств: міжнародний досвід.....	24
РОЗДІЛ 2 ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ ТА ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ.....	29
2.1. Загальна характеристика лісового фонду підприємства.....	29
2.2. Хронологія та характеристики FSC-сертифікації підприємства.....	34
РОЗДІЛ 3 АНАЛІЗ ВПЛИВУ FSC-СЕРТИФІКАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИМЕРСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА.....	40
3.1. Аналіз невідповідностей FSC та коригувальних дій підприємства.....	40
3.2. Вплив сертифікації на екологічні аспекти господарювання	46
3.3. Вплив сертифікації на соціальні та економічні аспекти діяльності підприємства	50
3.4. Пропозиції щодо вдосконалення системи FSC-управління надлісництва.....	54
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВУ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Сучасне лісове господарство України функціонує в умовах підвищених вимог до законності походження деревини, екологічної відповідальності, прозорості управління та врахування інтересів зацікавлених сторін. Одним із інструментів підтвердження відповідального ведення лісового господарства є FSC-сертифікація, яка передбачає незалежну оцінку діяльності підприємства за екологічними, соціальними та економічними критеріями [14, 23].

Лісова сертифікація має практичне значення не лише як ринковий механізм, а й як елемент постійного управлінського контролю. Вона охоплює планування господарської діяльності, охорону праці, збереження біорізноманіття, моніторинг особливих цінностей для збереження, взаємодію з громадами та простежуваність походження лісопродукції. Тому наявність FSC-сертифіката не можна розглядати лише як формальне підтвердження відповідності, оскільки підприємство має регулярно проходити аудити, усувати невідповідності та підтверджувати виконання вимог стандарту [18].

Димерське надлісництво має значну площу, складну адміністративну структуру, об'єкти природно-заповідного фонду, ділянки з особливими цінностями для збереження та території радіаційного забруднення. Після розширення області сертифікації зросли вимоги до моніторингу ОЦЗ, контролю підрядників, охорони праці та документування коригувальних дій, тому аналіз результатів FSC-аудитів дає змогу оцінити практичний вплив сертифікації на діяльність надлісництва.

Мета дослідження – проаналізувати вплив лісової сертифікації на діяльність Димерського надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Об'єкт дослідження – діяльність Димерського надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України».

Предмет дослідження – вплив лісової сертифікації на екологічні, соціальні, економічні та управлінські аспекти діяльності Димерського надлісництва філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України».

У роботі використано матеріали плану ведення лісового господарства Димерського надлісництва, публічні аудиторські звіти FSC, національний стандарт FSC для України, нормативно-правові акти та наукові джерела з питань лісової сертифікації. Основними методами дослідження були аналіз літературних джерел, порівняння, узагальнення, табличне і графічне представлення даних.

РОЗДІЛ 1

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

1.1. Сутність та принципи FSC як інструменту сталого лісоуправління

Лісова сертифікація є інструментом незалежного підтвердження того, що ведення лісового господарства відповідає вимогам екологічної відповідальності, соціальної справедливості та економічної життєздатності. У системі FSC ліс розглядається не лише як джерело деревної сировини, а як природна, господарська і соціальна система, що виконує ресурсні, захисні, рекреаційні, кліматорегулювальні та природоохоронні функції. Тому FSC-сертифікація не зводиться до формального отримання сертифіката, а передбачає впровадження певної системи управління лісами [23, 37].

Forest Stewardship Council було створено у 1993 р. як міжнародну неурядову організацію, метою якої стало просування відповідального управління лісами. На відміну від підходу, за якого ефективність лісового господарства оцінюється переважно через обсяги заготівлі або реалізації деревини, FSC поєднує екологічні, соціальні й економічні критерії. Така модель відповідає сучасному розумінню сталого лісоуправління, за якого господарське використання лісу має здійснюватися без втрати його основних функцій та цінностей.

У науковій літературі лісова сертифікація розглядається як добровільний, але практично важливий механізм удосконалення лісогосподарської діяльності. Вона передбачає не тільки проходження аудиту, а й підготовку підприємства до системного виконання вимог стандарту, документування управлінських рішень, виявлення слабких місць у господарській діяльності та усунення невідповідностей. Такий підхід простежується у практичному посібнику Бондарука Г. В. та Букші І. Ф., а також у працях Кравця П. В. і колег, де сертифікація розглядається як інструмент підвищення прозорості та керованості лісового господарства [1, 8].

FSC не замінює державне регулювання, а доповнює його. Українське законодавство визначає обов'язкові правила охорони, захисту, використання та відтворення лісів, тоді як FSC встановлює додаткові вимоги до якості управління, відкритості рішень, охорони праці, збереження біорізноманіття та взаємодії із зацікавленими сторонами. Тому сертифікацію доцільно розглядати не як окремий дозвільний документ, а як механізм постійного контролю: підприємство планує діяльність, виконує заходи, проходить аудит, отримує зауваження, усуває невідповідності та знову підтверджує відповідність стандарту.

У практичній діяльності FSC вимагає від підприємства документального підтвердження законності дій, урахування екологічних і соціальних наслідків господарських заходів, комунікації із зацікавленими сторонами та усунення невідповідностей, виявлених під час аудитів. Саме тому сертифікація діє як елемент постійного управління, а не як разова перевірка.

У системі FSC виділяють два основні напрями сертифікації: FM та COC. FM-сертифікація стосується безпосередньо системи ведення лісового господарства і підтверджує, що підприємство управляє лісами відповідно до вимог стандарту. COC-сертифікація охоплює ланцюг постачання деревини та продукції з неї, тобто забезпечує простежуваність походження сертифікованої сировини від лісу до кінцевого споживача [23, 39]. Для лісогосподарських підприємств основне значення має саме FM-сертифікація, оскільки вона оцінює якість управління лісовими ресурсами безпосередньо на території ведення господарства.

FSC не є єдиною системою лісової сертифікації. У міжнародній практиці також поширені PEFC і SFI. PEFC функціонує як система взаємного визнання національних схем сертифікації, тоді як SFI сформувалася переважно у Північній Америці. Порівняльний аналіз FSC та SFI показує, що ці системи мають спільну мету – підтримку сталого лісоуправління, але відрізняються походженням, структурою вимог і підходами до екологічних та соціальних критеріїв [32]. Для України найбільш поширеною і практично значущою є саме система FSC.

Значення FSC посилюється через вимоги міжнародних ринків. Для багатьох покупців, зокрема на європейському ринку, сертифікат є важливим підтвердженням відповідального походження деревини. Сертифікація не завжди автоматично забезпечує вищу ціну, однак вона підвищує довіру до продукції та полегшує доступ до ринків, де покупці вимагають підтвердження законності, простежуваності й екологічної відповідальності. Зв'язок між сертифікацією лісів і перспективами участі України на європейському ринку лісової продукції розглядався ще на початкових етапах розвитку цього процесу в Україні [2].

Основою FSC є система принципів, критеріїв та індикаторів. Принципи визначають загальні вимоги до відповідального лісоуправління, критерії деталізують ці вимоги, а індикатори дають змогу перевірити їх виконання на практиці. Саме індикатори є найбільш прикладним рівнем стандарту, оскільки вони показують, які документи, процедури, дії або результати має продемонструвати підприємство під час аудиту. У національному стандарті FSC для України ця система адаптована до умов українського лісового господарства [40].

Логіка десяти принципів FSC є послідовною. Перший принцип стосується дотримання законодавства і правового статусу діяльності. Для українських підприємств він пов'язаний із виконанням вимог Лісового кодексу України та інших нормативних актів у сфері лісокористування [12]. Другий принцип охоплює права працівників і безпечні умови праці. У лісовому господарстві це має особливе значення, оскільки значна частина робіт виконується в умовах підвищеного ризику. Тому питання інструктажів, засобів індивідуального захисту та контролю безпеки праці є складовою відповідального управління, що узгоджується з положеннями навчального посібника з охорони праці у лісовому господарстві [4].

Третій принцип присвячений правам корінних народів. Для України він має обмежене практичне застосування, однак відображає загальну вимогу FSC враховувати права груп населення, пов'язаних із лісовими ресурсами. Четвертий принцип стосується взаємодії з місцевими громадами та зацікавленими сторонами.

Його зміст полягає в тому, що підприємство має інформувати, консультуватися, розглядати звернення і враховувати обґрунтовані зауваження. Така взаємодія знижує конфліктність і підвищує прозорість лісоуправління, на чому акцентують увагу Павліщук О. П. та Кравець П. В. [15].

П'ятий принцип стосується вигід від лісу. Він передбачає, що господарська діяльність має бути економічно життєздатною, але не повинна призводити до втрати екологічних і соціальних функцій лісів. Шостий принцип охоплює екологічні цінності та впливи, зокрема збереження біорізноманіття, ґрунтів, водних об'єктів, природних оселищ і рідкісних видів. Для врахування природоохоронної цінності окремих територій можуть використовуватися довідкові матеріали щодо рідкісних видів рослин адміністративних територій України [13].

Сьомий принцип пов'язаний із плануванням ведення господарства. Підприємство повинно мати документи, які визначають цілі, заходи, ресурси, обмеження та очікувані результати управління. Восьмий принцип стосується моніторингу та оцінки. Він забезпечує перевірку того, чи відповідає фактична діяльність запланованим цілям і вимогам стандарту.

Дев'ятий принцип FSC охоплює особливі цінності для збереження. Його суть полягає у виявленні, збереженні та моніторингу ділянок або об'єктів, які мають важливе екологічне, соціальне чи культурне значення. Це питання потребує окремого розгляду, тому детальніше воно буде проаналізоване в підрозділі 1.4. Десятий принцип стосується здійснення лісівничих заходів: рубок, відновлення лісу, догляду за насадженнями, використання техніки, поводження з пестицидами, охорони ґрунтів і водних ресурсів [40].

1.2. Розвиток лісової сертифікації в Україні: хронологія та сучасний стан

Розвиток лісової сертифікації в Україні пов'язаний із посиленням вимог до прозорості лісоуправління, підтвердження законності походження деревини та

врахування екологічних і соціальних аспектів господарської діяльності. На початкових етапах сертифікація сприймалася переважно як інструмент виходу на зовнішні ринки, однак з часом її значення розширилося і вона стала одним із механізмів удосконалення управління лісами.

Початок активного впровадження лісової сертифікації в Україні припадає на перші десятиліття XXI ст., коли питання відповідального лісоуправління стало важливим для участі українських підприємств у міжнародній торгівлі деревиною. У наукових працях цього періоду сертифікація розглядалася як один із чинників зміцнення позицій України на європейському ринку лісової продукції. Зокрема, зв'язок між сертифікацією лісів, конкурентоспроможністю продукції та перспективами українського лісового сектору на європейському ринку розкрито у праці Бондарука Г. В. [2].

Становлення FSC в Україні було пов'язане не лише з розширенням площ сертифікованих лісів, а й з формуванням національної інституційної основи сертифікації. За матеріалами FSC Україна, у 2003 р. ініціативна група, до якої входив Кравець П. В., розпочала роботу над проектом FSC національного стандарту. У 2007 р. Кравець П. В. був визнаний контактною особою FSC в Україні, а з 2011 р. – Національним представником FSC в Україні. Наступним організаційним етапом стало відкриття офісу FSC Україна у 2015 р. [38]. Ці події свідчать, що розвиток FSC в Україні відбувався не тільки через сертифікацію окремих підприємств, а й через поступове формування національного представництва, стандарту та комунікаційної інфраструктури.

Подальший розвиток сертифікації вимагав не лише проходження аудитів, а й формування відповідної організаційної та методичної основи. Для лісогосподарських підприємств важливим стало розуміння вимог FSC, підготовка документації, налагодження внутрішнього контролю, взаємодія із зацікавленими сторонами та усунення невідповідностей. У цьому контексті сертифікація поступово перетворювалася з разової процедури зовнішньої оцінки на елемент

постійного управлінського процесу. Саме як процес інституційної розбудови лісова сертифікація розглядається у праці Кравця П. В. і колег [8].

Важливе значення для поширення FSC в Україні мали практичні посібники та рекомендації, орієнтовані на підготовку підприємств до сертифікації. Вони пояснювали вимоги стандарту, підходи до оцінювання господарської діяльності, необхідність документування управлінських рішень, проведення моніторингу та врахування екологічних і соціальних аспектів. Такі матеріали сприяли тому, що сертифікація почала сприйматися не лише як вимога покупців деревини, а як інструмент удосконалення ведення лісового господарства [1, 9].

Сучасний етап розвитку FSC в Україні характеризується значним охопленням лісів сертифікацією, хоча у 2025 р. окремі кількісні показники дещо знизилися порівняно з попереднім роком. За даними публічного звіту Держлісагентства за 2024 рік, станом на 01.01.2025 площа FSC-сертифікованих лісів в Україні становила 4,852 млн га, а ця площа була охоплена 102 сертифікатами системи ведення лісового господарства. Із них 4,739 млн га припадало на підприємства, установи та організації, що входять до сфери управління Держлісагентства, і були охоплені 97 сертифікатами системи ведення лісового господарства. Кількість сертифікатів FSC ланцюга постачання деревини станом на 01.01.2025 становила 441.

За даними публічного звіту Держлісагентства за 2025 рік, станом на 01.01.2026 площа FSC-сертифікованих лісів в Україні становила 4,780 млн га, тобто зменшилася на 0,072 млн га, або приблизно на 1,5 % порівняно з попереднім роком. Кількість сертифікатів системи ведення лісового господарства скоротилася зі 102 до 77. Площа FSC-сертифікованих лісів підприємств, установ і організацій у сфері управління Держлісагентства зменшилася з 4,739 до 4,555 млн га, тобто на 0,184 млн га, або приблизно на 3,9 %. Основні зміни показників FSC-сертифікації в Україні наведено в табл. 1.1.

Таблиця 1.1

Динаміка основних показників FSC-сертифікації в Україні у 2024–2025 рр.

Показник	Станом на 01.01.2025	Станом на 01.01.2026	Зміна
Площа FSC-сертифікованих лісів в Україні, млн га	4,852	4,78	-0,072 млн га, або -1,5 %
Кількість FSC-сертифікатів системи ведення лісового господарства	102	77	-25 сертифікатів
Площа FSC-сертифікованих лісів у сфері управління Держлісагентства, млн га	4,739	4,555	-0,184 млн га, або -3,9 %
Кількість FSC-сертифікатів у сфері управління Держлісагентства	97	67	-30 сертифікатів
Кількість FSC-сертифікатів ланцюга постачання деревини	441	443	+2 сертифікати

Наведені в табл. 1.1 дані свідчать, що у 2025 р. загальна площа FSC-сертифікованих лісів в Україні зменшилася незначно – приблизно на 1,5 %, однак кількість сертифікатів системи ведення лісового господарства скоротилася істотніше. Особливо помітним було скорочення кількості FSC-сертифікатів у сфері управління Держлісагентства – з 97 до 67. Водночас кількість сертифікатів FSC ланцюга постачання деревини не зменшилася, а зросла з 441 до 443, що свідчить про збереження потреби в підтвердженні простежуваності деревини у ланцюгах постачання.

Таку динаміку не варто трактувати як відмову від сертифікації або зниження її значення для лісової галузі. У публічному звіті за 2025 р. зазначено, що протягом року дію FSC-сертифікатів було припинено на площі 0,297 млн га внаслідок віднесення частини лісових територій до помаранчевої зони сервісу протимінної діяльності ДСНС та за результатами аудитів органів сертифікації. Водночас у 2025 р. було вперше сертифіковано низку одиниць господарювання на загальній площі 0,119 млн га, а також проведено сертифікаційні аудити з розширенням сертифікованої площі окремих надлісництв на 0,106 млн га. Це свідчить, що

скорочення частини показників було пов'язане переважно з безпековими обмеженнями, а не з відмовою від самої системи сертифікації.

Окремо слід зазначити, що за площею FSC-сертифікованих лісів Україна змінила позицію в європейському рейтингу: станом на 01.01.2025 вона займала третє місце в Європі після Швеції та Туреччини, а станом на 01.01.2026 – четверте місце після Швеції, Туреччини та Польщі. Водночас у звіті Держлісагентства за 2025 р. зазначено, що Україна посідає перше місце в Європі за кількістю сертифікатів FM/CoC. Отже, Україна залишається одним із помітних учасників європейської системи FSC-сертифікації, попри вплив воєнних і безпекових чинників.

Особливе значення для розвитку сертифікації мала реформа управління лісовою галуззю. Постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 р. № 1003 було визначено організаційні засади реформування управління лісовим господарством, що змінило структуру державного сектору галузі [6]. Унаслідок цього сертифікаційні процеси почали функціонувати в умовах нової організаційної моделі, де важливу роль відіграють ДП «Ліси України», його філії, лісові офіси та надлісництва.

Сучасний стан FSC-сертифікації в Україні характеризується також зростанням відкритості інформації. На офіційних ресурсах ДП «Ліси України», Держлісагентства та FSC розміщуються матеріали про сертифікацію лісів, плани ведення лісового господарства, події, пов'язані із сертифікацією, а також публічні аудиторські звіти [16, 17]. Наявність таких матеріалів є важливою, оскільки дозволяє зацікавленим сторонам ознайомлюватися з основними характеристиками сертифікованих територій, результатами оцінювання, виявленими невідповідностями та заходами щодо їх усунення.

Публічні аудиторські звіти мають особливу цінність для оцінювання реального стану впровадження FSC. Вони показують не тільки факт наявності сертифіката, а й те, які аспекти діяльності підприємства відповідають стандарту, а

які потребують коригування. Такі звіти відображають виконання вимог FSC не декларативно, а через конкретні результати перевірок, зауваження та коригувальні дії [33, 36].

Окремою рисою сучасного розвитку FSC в Україні є перехід до національного стандарту, адаптованого до умов українського лісового господарства. Національний стандарт FSC для України конкретизує міжнародні принципи, критерії та індикатори з урахуванням законодавчих, природних і господарських особливостей країни [40]. Це важливо, оскільки сертифікація застосовується до підприємств, які працюють у різних лісорослинних умовах, мають різну породну структуру насаджень, різні природоохоронні обмеження та різні соціальні умови.

В умовах воєнного стану підтримання FSC-сертифікації ускладнюється безпековими ризиками, змінами логістики, обмеженням доступу до окремих територій і проведенням польових аудитів. Водночас вимоги щодо законності, охорони праці, простежуваності деревини, екологічної відповідальності та документування рішень не втрачають значення. Тому особливо важливим стає обґрунтування управлінських рішень і фіксація об'єктивних обмежень, спричинених воєнними умовами. Загальний економічний контекст функціонування лісової галузі в умовах воєнного стану розглянуто у публікації Шершуна М. Х. та Касюхнич В. Ю. [29].

Важливим напрямом розвитку FSC в Україні є посилення взаємодії із зацікавленими сторонами. Якщо на ранніх етапах сертифікація переважно асоціювалася з вимогами покупців деревини, то в сучасних умовах вона охоплює ширше коло учасників. До процесів інформування, консультацій, оцінювання та моніторингу можуть залучатися місцеві громади, органи влади, природоохоронні організації, науковці, представники деревообробного бізнесу та інші групи. Практичне значення цього напрямку розкрито у дослідженні Павліщук О. П. та Кравця П. В. [15].

1.3. Нормативно-правова база FSC-сертифікації лісів

Нормативно-правова база FSC-сертифікації лісів має багаторівневий характер. Вона поєднує міжнародні вимоги FSC, національне законодавство України у сфері лісового господарства, охорони довкілля, праці та використання природних ресурсів, а також внутрішні документи підприємств, які безпосередньо регламентують планування і виконання лісогосподарських заходів. Така система є важливою тому, що FSC не існує окремо від чинного законодавства: законність діяльності є базовою умовою відповідального лісоуправління.

Міжнародний рівень нормативної бази представлений насамперед стандартами FSC, які визначають загальні принципи, критерії та індикатори відповідального ведення лісового господарства. Для України ключове значення має національний стандарт FSC-STD-UKR-01.1-2024 V1-1, у якому міжнародні вимоги FSC адаптовано до українських правових, природних і господарських умов [40]. Його роль полягає в тому, що він конкретизує, які саме вимоги має виконувати лісокористувач під час планування, здійснення та оцінювання господарської діяльності.

Стандарт FSC побудований за ієрархією «принципи – критерії – індикатори», де індикатори мають найбільше практичне значення під час аудиту. Саме за ними оцінюють наявність документів, процедур, результатів моніторингу, доказів виконання робіт і коригувальних дій [40].

Національний рівень нормативної бази формує українське законодавство. Центральне місце серед таких актів займає Лісовий кодекс України, який визначає правові засади ведення лісового господарства, охорони, захисту, використання та відтворення лісів [12]. Для FSC-сертифікації це має принципове значення, оскільки підприємство не може вважатися таким, що відповідає вимогам FSC, якщо його діяльність суперечить чинним нормам лісового законодавства.

Водночас FSC-стандарт не обмежується лише перевіркою законності. Українське законодавство встановлює обов'язкові правила ведення лісового господарства, тоді як FSC деталізує вимоги до якості управління, доказовості рішень, прозорості процедур, взаємодії із зацікавленими сторонами та моніторингу наслідків господарської діяльності. Тому законодавство формує мінімальну обов'язкову основу, а стандарт доповнює її управлінськими, екологічними та соціальними вимогами.

До важливих нормативних актів, які формують загальний контекст лісоуправління, належать також документи, що регулюють спеціальне використання лісових ресурсів. Зокрема, постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2007 р. № 761 визначає питання спеціального використання лісових ресурсів [20]. Для FSC це важливо, оскільки заготівля деревини та інші види використання лісових ресурсів мають здійснюватися не лише відповідно до господарських потреб, а й у межах правових процедур, установлених державою.

Окреме значення має стратегічний рівень державної політики у сфері лісового господарства. Стратегія розвитку лісового господарства України на період до 2035 року визначає напрями розвитку галузі, серед яких важливими є стале управління лісами, збереження біорізноманіття, підвищення ефективності господарювання та наближення до європейських підходів [27]. Такі положення загалом узгоджуються з логікою FSC, оскільки сертифікація також спрямована на поєднання економічної, екологічної та соціальної складових ведення лісового господарства.

Важливою частиною нормативного середовища є законодавчі зміни, спрямовані на збереження лісів. Закон України від 20 червня 2022 р. № 2321-IX стосується внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів [19]. Такі зміни свідчать про посилення уваги держави до питань охорони лісових ресурсів. У контексті FSC це має значення тому, що стандарт вимагає врахування не лише виробничих, а й природоохоронних аспектів лісокористування.

Реформа управління лісовою галуззю також впливає на нормативно-організаційні умови сертифікації. Постанова Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2022 р. № 1003 визначила організаційні засади реформування державного лісового господарства [6]. Після таких змін сертифікаційні процеси реалізуються в межах нової структури управління, де важливо забезпечити узгодженість між вимогами FSC, внутрішніми процедурами ДП «Ліси України», діяльністю філій, надлісництв і лісництв. Це підвищує значення внутрішньої документації та чіткого розподілу відповідальності.

Окремий блок нормативної бази пов'язаний з охороною праці, оскільки FSC приділяє увагу правам працівників і безпечним умовам виконання робіт. Для лісового господарства це особливо важливо через підвищену небезпечність лісосічних, транспортних та інших виробничих операцій. Практичні аспекти охорони праці в лісовому господарстві розкрито у посібнику Войналовича О. В. та колег [4].

Екологічний блок нормативної бази пов'язаний із вимогами щодо збереження біорізноманіття, рідкісних видів, природних оселищ та особливо цінних ділянок. Для цього можуть використовуватися довідкові матеріали щодо регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України [13].

На рівні підприємства нормативна база FSC-сертифікації реалізується через внутрішні документи. До них належать плани ведення лісового господарства, матеріали лісовпорядкування, накази, інструкції з охорони праці, процедури взаємодії із зацікавленими сторонами, документи з моніторингу, матеріали щодо особливих цінностей для збереження, а також записи про виконання коригувальних дій. Саме ці документи показують, як загальні вимоги законодавства і FSC-стандарту перетворюються на практичні управлінські рішення.

План ведення лісового господарства є одним із ключових документів на рівні сертифікованої одиниці. Він має містити інформацію про ресурси, цілі управління, заплановані заходи, природоохоронні обмеження, моніторинг і порядок виконання

господарських робіт. Плани ведення лісового господарства сертифікованих одиниць, зокрема Димерського надлісництва, можуть використовуватися як джерело для подальшої оцінки того, як вимоги FSC відображаються у практиці планування [16].

Важливою особливістю FSC є те, що стандарт часто висуває більш деталізовані вимоги, ніж національне законодавство. Наприклад, законодавство може визначати загальні правила використання лісових ресурсів або охорони праці, а FSC додатково вимагає документального підтвердження процедур, регулярного моніторингу, консультацій із зацікавленими сторонами, оцінки впливів і публічності певної інформації. Саме тому підприємство, яке формально виконує норми законодавства, не завжди автоматично відповідає вимогам FSC.

Певні вимоги FSC можуть бути складнішими для практичного виконання, ніж вимоги національного законодавства. Це стосується, зокрема, взаємодії із зацікавленими сторонами, ідентифікації особливих цінностей для збереження, контролю підрядників, документування моніторингу та виконання коригувальних дій. У національному законодавстві такі питання не завжди деталізовані настільки, як у стандарті FSC. Практичне значення консультацій і взаємодії із зацікавленими сторонами в межах національного стандарту розкрито у дослідженні Павліщук О. П. та Кравця П. В. [15].

Водночас FSC-сертифікація не повинна розглядатися як система, що протиставляється українському законодавству. Її завдання полягає не в заміні державного регулювання, а в посиленні управлінської дисципліни, прозорості й доказовості виконання вимог. Якщо між вимогами стандарту та національними правилами виникають практичні складнощі, підприємство має діяти в межах законодавства України, одночасно документуючи прийняті рішення та демонструючи, як забезпечується виконання цілей FSC.

Публічні аудиторські звіти є одним із джерел, які показують, як нормативні вимоги FSC перевіряються на практиці. У них фіксуються результати оцінювання,

виявлені невідповідності, зауваження та коригувальні дії. Це свідчить, що нормативна база FSC працює не лише на рівні документів, а й через систему зовнішнього контролю. Саме аудиторські звіти дозволяють простежити, які вимоги стандарту є найбільш проблемними для виконання та які напрями управління потребують удосконалення [33, 36].

1.4. Поняття особливих цінностей для збереження (ОЦЗ)

Поняття особливих цінностей для збереження є одним із ключових елементів FSC-сертифікації, оскільки воно пов'язує господарське використання лісів із необхідністю охорони найбільш важливих екологічних, соціальних і культурних характеристик території. У міжнародній практиці для цього використовується термін High Conservation Values, або HCV, що в українському перекладі відповідає поняттю особливі цінності для збереження. У системі FSC наявність таких цінностей не означає автоматичну повну заборону господарської діяльності, але вимагає їх виявлення, оцінювання, збереження та регулярного моніторингу [40].

ОЦЗ мають важливе значення тому, що не всі лісові ділянки є однаковими за своєю природоохоронною, соціальною або культурною роллю. Частина територій може бути важливою для збереження рідкісних видів, частина – для підтримання природних екосистем, частина – для захисту водних ресурсів, ґрунтів або місцевих громад. Тому FSC вимагає, щоб лісогосподарське підприємство не обмежувалося загальною характеристикою лісового фонду, а окремо ідентифікувало ділянки, де господарські рішення можуть мати підвищений ризик для цінних природних або соціальних об'єктів.

У національному стандарті FSC для України концепція ОЦЗ розкривається через шість основних категорій. До них належать: видове різноманіття; ландшафтні екосистеми та мозаїки; екосистеми й оселища; екосистемні послуги; потреби місцевих громад; культурні цінності [40]. Такий поділ дає змогу оцінювати ліс не

лише з погляду запасу деревини чи господарського призначення, а й з урахуванням його ролі для біорізноманіття, природних процесів, водоохоронних функцій, добробуту населення та культурної спадщини.

ОЦЗ-2 стосується великих ландшафтних екосистем і мозаїк, а ОЦЗ-5 – базових потреб місцевих громад. Однак у лісогосподарській практиці найчастіше детальнішого розмежування потребують саме ОЦЗ-1, ОЦЗ-3, ОЦЗ-4 та ОЦЗ-6, оскільки вони безпосередньо впливають на планування рубок, охорону цінних природних комплексів, водоохоронні функції та врахування культурного значення територій.

Перша категорія ОЦЗ пов'язана з біорізноманіттям. Вона охоплює концентрації рідкісних, зникаючих, ендемічних або інших важливих видів, які мають значення на глобальному, національному чи регіональному рівні. Для лісового господарства це означає, що під час планування рубок, доглядів, будівництва лісових доріг або інших заходів необхідно враховувати наявність таких видів і не допускати погіршення умов їх існування. Для ідентифікації рідкісних рослин можуть використовуватися офіційні переліки регіонально рідкісних видів, що мають значення для природоохоронної оцінки територій [13].

Третя категорія ОЦЗ стосується рідкісних, зникаючих або репрезентативних екосистем і оселищ. Її не слід ототожнювати з ОЦЗ-1. Якщо ОЦЗ-1 зосереджується переважно на видах і їхніх популяціях, то ОЦЗ-3 стосується саме екосистемного рівня. Наприклад, цінність може мати не лише конкретний рідкісний вид, а й певний тип природного лісового угруповання, заболочена ділянка, старовіковий фрагмент лісу або оселище, яке є рідкісним чи важливим для збереження природної структури території [40].

Четверта категорія ОЦЗ пов'язана з екосистемними послугами. Йдеться про такі функції лісу, які мають критичне значення для захисту водних ресурсів, запобігання ерозії, регулювання стоку, збереження ґрунтів або зменшення ризику небезпечних природних процесів. На практиці це можуть бути водоохоронні ліси,

захисні насадження, ліси на схилах, заболочені території або ділянки, важливі для підтримання гідрологічного режиму. Відмінність ОЦЗ-4 від ОЦЗ-1 і ОЦЗ-3 полягає в тому, що тут головна увага приділяється не видовому складу чи рідкісності екосистеми, а тій захисній функції, яку ліс виконує для довкілля та населення.

Шоста категорія ОЦЗ стосується культурних цінностей. Вона охоплює місця, об'єкти або території, які мають важливе історичне, культурне, археологічне, релігійне чи інше нематеріальне значення для місцевих громад або суспільства. У лісогосподарській практиці це можуть бути пам'ятні місця, історичні об'єкти, місця традиційного використання або ділянки, пов'язані з культурною пам'яттю. На відміну від природоохоронних категорій, ОЦЗ-6 потребує не лише польового обстеження, а й комунікації з місцевими громадами, органами влади та іншими зацікавленими сторонами [40].

Методологія ідентифікації ОЦЗ передбачає поєднання кількох джерел інформації. Підприємство має використовувати матеріали лісовпорядкування, картографічні дані, природоохоронні переліки, результати польових обстежень, інформацію від науковців, органів влади, громадських організацій і місцевих жителів. Особливе значення має взаємодія із зацікавленими сторонами, оскільки частина цінностей, особливо соціальних і культурних, не завжди може бути виявлена лише за документацією. Важливість такої взаємодії в системі FSC підкреслюється у дослідженні Павліщук О. П. та Кравця П. В. [15].

Якщо підприємство не виявило ОЦЗ там, де вони фактично існують, це може призвести до помилкових господарських рішень. Наприклад, рубка або інший захід може бути запланований без урахування рідкісного виду, цінного оселища, захисної функції ділянки або культурного значення території. У такому випадку ризик полягає не лише в екологічних чи соціальних втратах, а й у невідповідності вимогам FSC. Тому для сертифікованого підприємства важливо не просто мати перелік ОЦЗ, а забезпечувати його обґрунтованість, актуальність і зв'язок із реальними управлінськими рішеннями.

Одним із базових підходів у роботі з ОЦЗ є принцип запобіжності. Його зміст полягає в тому, що за наявності ризику втрати або пошкодження важливої цінності підприємство повинно обирати більш обережний варіант господарювання. Якщо інформації недостатньо, це не має бути підставою для ігнорування потенційної цінності. Навпаки, у таких випадках доцільно проводити додаткові обстеження, консультації або встановлювати тимчасові обмеження до моменту уточнення інформації [40].

ОЦЗ можуть обмежувати господарську діяльність по-різному. В одних випадках це може бути повне виключення певної ділянки з рубок, в інших – зміна способу рубки, збереження окремих дерев або біогруп, обмеження строків проведення робіт, заборона застосування певної техніки, збереження мертвої деревини, охорона водоохоронних смуг або проведення додаткового моніторингу. Важливо, що обмеження мають бути не формальними, а пов'язаними з конкретною цінністю, яку потрібно зберегти.

Моніторинг ОЦЗ є необхідною умовою підтримання сертифікації. Його завдання полягає у перевірці того, чи зберігаються визначені цінності, чи не погіршується їхній стан і чи є ефективними встановлені заходи охорони. Моніторинг може включати польові огляди, фотофіксацію, оновлення картографічних матеріалів, аналіз звернень зацікавлених сторін, перевірку виконання обмежень і оцінювання результатів господарських заходів. У системі FSC моніторинг важливий тому, що він перетворює ОЦЗ з одноразово визначеного переліку на постійний елемент управління [40].

У національному контексті робота з ОЦЗ пов'язана також із положеннями українського лісового та природоохоронного законодавства. Лісовий кодекс України визначає загальні засади охорони, захисту, використання і відтворення лісів, а також визнає багатофункціональне значення лісів [12]. Водночас FSC деталізує практичний порядок виявлення, збереження й моніторингу особливих цінностей.

Тому ОЦЗ можна розглядати як один із прикладів того, як сертифікація доповнює національні правові вимоги більш конкретними управлінськими процедурами.

1.5. Вплив FSC-сертифікації на економічну діяльність лісогосподарських підприємств: міжнародний досвід

Економічний вплив FSC-сертифікації на діяльність лісогосподарських підприємств не можна оцінювати лише через пряме підвищення ціни на деревину. Сертифікація діє комплексно: вона може впливати на доступ до ринків, репутацію підприємства, вимоги покупців, стабільність збуту, витрати на управління, підготовку документації, проходження аудитів і підтримання відповідності стандарту. Тому економічне значення FSC доцільно розглядати не як разову вигоду від наявності сертифіката, а як сукупність прямих і непрямих ефектів, які проявляються в різних умовах по-різному.

Одним із найбільш очевидних економічних ефектів FSC є полегшення доступу до ринків, де покупці вимагають підтвердження відповідального походження деревини. Для українських лісогосподарських підприємств це питання має особливе значення через орієнтацію частини деревообробної та лісопродукційної торгівлі на європейський ринок. Ще на ранніх етапах розвитку сертифікації в Україні зв'язок між сертифікацією лісів і перспективами участі України на європейському ринку лісової продукції розглядав Бондарук Г. В. [2]. У сучасних умовах ця роль не зменшилася, оскільки міжнародні покупці дедалі більше звертають увагу на законність, простежуваність і екологічну відповідальність походження деревини.

FSC-сертифікація може створювати для підприємства конкурентну перевагу, але така перевага не завжди прямо виражається у вищій ціні. У частині випадків сертифікат дає змогу отримати доступ до покупців, які взагалі не працюють із

несертифікованою продукцією. Тобто економічний ефект проявляється не як додаткова цінова премія, а як можливість залишатися присутнім на певному ринку.

Питання цінової премії на FSC-сертифіковану деревину в міжнародних дослідженнях оцінюється неоднозначно. Частина авторів зазначає, що сертифікація може сприяти отриманню вищої ціни, однак така премія залежить від виду продукції, ринку збуту, попиту, рівня конкуренції, витрат на сертифікацію та здатності покупця платити більше за підтверджене походження продукції. У систематичному огляді Wolff S. і колег підкреслено, що економічна ефективність лісової сертифікації не є однаковою для всіх випадків і залежить від конкретних ринкових та управлінських умов [44]. Тому некоректно стверджувати, що FSC автоматично забезпечує стабільне підвищення ціни на деревину для кожного підприємства.

Подібні висновки простежуються і в дослідженнях впливу FSC та SFI у Північній Америці, де економічні результати сертифікації розглядаються залежно від ринкового середовища, типу власності, структури попиту та очікувань покупців [43]. Це важливо для українського контексту, оскільки механічне перенесення іноземних результатів на українські підприємства може бути неточним без урахування особливостей структури ринку, експорту, воєнного стану та реформування галузі.

Окремий напрям міжнародних досліджень стосується зв'язку між сертифікацією та торгівлею деревною продукцією. У сучасних роботах наголошується, що сертифікація може підтримувати торгівлю деревиною та продукцією з неї через підвищення довіри до походження сировини і підтвердження відповідності вимогам сталого лісоуправління. Такий підхід розкрито у дослідженні Boubacar S. та Sissoko M., де сертифікація розглядається у зв'язку зі сталим управлінням лісами та торгівлею деревною продукцією [30].

Водночас сертифікація створює для підприємства додаткові витрати. До них належать витрати на підготовку до аудиту, оплату сертифікаційних процедур,

підтримання документації, навчання персоналу, консультації із зацікавленими сторонами, моніторинг ОЦЗ, контроль підрядників, усунення невідповідностей і виконання коригувальних дій. Частина цих витрат є прямою і легко фіксується у фінансових документах, а частина має організаційний характер і проявляється через додаткове навантаження на працівників. Саме тому економічна доцільність FSC залежить від співвідношення між витратами на підтримання сертифікації та вигодами, які підприємство отримує через ринок, репутацію та стабільність збуту.

FSC також впливає на внутрішню організацію економічної діяльності підприємства. Сертифіковане господарство повинно забезпечувати простежуваність походження деревини, відповідність документації, контроль виконання робіт, дотримання процедур реалізації сертифікованої продукції та належне реагування на невідповідності. Це може збільшувати адміністративне навантаження, але водночас упорядковує управлінські процеси. У довгостроковій перспективі така впорядкованість може знижувати ризики помилок, претензій покупців, конфліктів із зацікавленими сторонами та втрати доступу до вимогливих ринків.

Важливими непрямыми економічними ефектами FSC є репутаційна перевага та підвищення довіри до підприємства. Для покупців сертифікат є зрозумілим підтвердженням того, що деревина походить із лісів, де управління проходить незалежну оцінку. У цьому аспекті сертифікація виконує функцію екологічного маркетингу, на чому наголошує Гайда Ю. І. [5]. Крім того, наявність сертифікованої системи управління може позитивно впливати на інвестиційну привабливість лісового сектору, оскільки демонструє передбачуваність діяльності, наявність процедур контролю та дотримання екологічних і соціальних вимог [7].

Міжнародний досвід також показує, що FSC може мати не лише економічні, а й екологічно-економічні наслідки. Наприклад, якщо сертифікація сприяє зменшенню негативного впливу на ліси, збереженню природних цінностей або зниженню ризику конфліктів, це може мати довгострокове економічне значення. У

дослідженні Duchelle A. E. і колег аналізується вплив лісової сертифікації на процеси знеліснення в Бразильській Амазонії, що свідчить про ширший характер впливу сертифікації, ніж лише цінова премія чи витрати на аудит [31].

Оцінюючи можливу фінансову вигідність FSC для українських підприємств, слід уникати спрощених висновків. За наявними джерелами не можна коректно стверджувати, що кожне сертифіковане підприємство автоматично отримує сталу цінову премію. Водночас можна обґрунтовано зазначити, що FSC підвищує ринкову прийнятність продукції, підтримує доступ до вимогливих покупців, посилює довіру до походження деревини та може зменшувати ризик втрати контрактів у сегментах, де сертифікація є очікуваною або обов'язковою умовою. Тому фінансова вигідність сертифікації залежить від структури продажів, частки покупців, які вимагають FSC, витрат на підтримання сертифіката та здатності підприємства використовувати сертифікацію як ринкову перевагу.

Для українського лісового сектору питання економічного ефекту FSC ускладнюється умовами воєнного стану, реформуванням галузі та змінами у зовнішній торгівлі. Економічна складова розвитку лісової галузі в умовах воєнного стану розглядається у публікації Шершуна М. Х. та Касюхнич В. Ю. [29]. У таких умовах сертифікація може виконувати не лише функцію доступу до ринків, а й функцію підтримання керованості, прозорості та довіри до підприємств державного лісового господарства. Проте конкретний вплив FSC на обсяги експорту або величину цінової премії для української деревини потребує аналізу фактичних даних конкретних підприємств і договорів.

Висновки по розділу 1. FSC є не лише інструментом підтвердження відповідального походження деревини, а комплексною системою управління, яка поєднує правові, екологічні, соціальні та економічні вимоги. Розвиток FSC в Україні відбувався поступово: від формування національної ініціативи та роботи над проєктом стандарту до значного поширення сертифікації у державному

лісовому господарстві. Аналіз сучасних показників свідчить, що у 2025 р. частина FSC-сертифікованих площ скоротилася через безпекові обмеження воєнного часу, однак сертифікація зберігає важливе значення для підтвердження відповідального лісоуправління, простежуваності деревини та доступу до вимогливих ринків.

Нормативна база FSC-сертифікації поєднує міжнародні стандарти, українське законодавство та внутрішні документи лісогосподарських підприємств. FSC не замінює державне регулювання, а доповнює його вимогами до планування, моніторингу, документального підтвердження рішень, охорони праці, збереження біорізноманіття та взаємодії із зацікавленими сторонами.

Особливе місце в системі FSC займають особливі цінності для збереження. Їх виявлення, охорона та моніторинг дають змогу враховувати природоохоронні, соціальні й культурні особливості лісових територій під час планування господарських заходів. У підсумку FSC-сертифікацію доцільно розглядати як управлінський і ринковий інструмент, ефективність якого залежить не лише від наявності сертифіката, а й від реального впровадження вимог стандарту в діяльність підприємства.

РОЗДІЛ 2

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРИРОДНИХ УМОВ ТА ЛІСОВИХ НАСАДЖЕНЬ

2.1. Загальна характеристика лісового фонду підприємства

Димерське надлісництво філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України» розташоване у Вишгородському районі Київської області, у лісорослинній зоні Східного Полісся. За лісогосподарським районуванням територія належить до Києво-Чернігівського поліського лісогосподарського округу. Загальна площа надлісництва становить 61364,7 га, з яких вкриті лісовою рослинністю землі займають 54830,6 га [16]. Адміністративна адреса підприємства: 07313, Київська область, Вишгородський район, с. Катюжанка, вул. Шевченка, 1.

Територія Димерського надлісництва охоплює кілька територіальних громад Вишгородського району. Розподіл площі лісництв за органами місцевого самоврядування наведено в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Адміністративно-територіальна структура надлісництва

Назва лісництва	Назва органу місцевого самоврядування	Площа, га
1	2	3
Хутірське	Пірнівська сільська рада	7567
Деснянське	Пірнівська сільська рада	7696
Вищедубечанське	Пірнівська сільська рада	7170
	Зазимська ОТГ	349
Разом по Вищедубечанському лісництву		7519
Хотянівське	Вишгородська міська рада	2387,2
	Зазимська ОТГ	875,1
	Пірнівська сільська рада	4185,1
Разом по Хотянівському лісництву		7447,4
Руднянське	Димерська ОТГ	5591,1
Дніпровське	Димерська ОТГ	4976,4
Катюжанське	Димерська ОТГ	5306,5
Кам'янське	Димерська ОТГ	5373,2

Продовження табл. 2.1

1	2	3
Ясногородське	Димерська ОТГ	3937,3
Шевченківське / Литвинівське	Димерська ОТГ	5651,1
Разом по надлісництву		61364,7

Як видно з табл. 2.1, найбільша частина лісового фонду надлісництва зосереджена в межах Димерської ОТГ. Водночас лісництва колишнього Вищедубечанського лісового господарства розташовані також у межах Пірнівської сільської ради, Зазимської ОТГ та Вишгородської міської ради. Така територіальна структура має значення для FSC-сертифікації, оскільки передбачає взаємодію підприємства з кількома місцевими громадами та зацікавленими сторонами.

Домінуючим деревним видом у складі насаджень Димерського надлісництва є сосна звичайна (*Pinus sylvestris* L.), яка займає 72,5 % площі вкритих лісовою рослинністю земель. Значну частку також становлять м'яколистяні породи, тоді як площі твердолистяних та інших деревних порід є відносно невеликими. Аналіз вікової структури деревостанів наведено в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Розподіл площі деревостанів Димерського надлісництва за групами віку та категоріями деревних порід

Порода	Всього, га	Розподіл площі деревостанів за групами віку, га			
		Молодняки	Середньовікові	Пристигаючі	Стиглі і перестійні
Хвойні	39728,4	10343,8	19375,4	7893,1	2116,1
Твердолистяні	3249,2	418,7	1975,9	630,2	224,4
М'яколистяні	11707,3	1496,8	4981,6	1890,3	3338,6
Інші породи	145,7	4,9	18,1	25,3	97,4
Разом	54830,6	12264,2	26351	10438,9	5776,5

За даними табл. 2.2, найбільшу площу займають хвойні насадження – 39728,4 га, що підтверджує домінування сосни звичайної у структурі лісового фонду. У віковій структурі переважають середньовікові деревостани – 26351,0 га. Значною є

також площа молодняків, що свідчить про активне відтворення лісів. Площа стиглих і перестійних насаджень є меншою, що пов'язано з їх поступовим використанням у процесі рубок головного користування та проведенням заходів із відновлення лісів.

Динаміка запасів деревини основних лісоутворюючих порід за період 2015–2022 рр. наведена на рис. 2.1. Загалом запас деревини за основними лісоутворюючими деревними видами має тенденцію до зростання, що може свідчити про накопичення деревного запасу та відносну стабільність видової структури насаджень. Найбільш помітне зростання спостерігається за березою повислою – на 19,8 %, дубом звичайним – на 10,3 % та вільхою чорною – на 11,0 %. Запас сосни звичайної збільшився на 3,1 %.

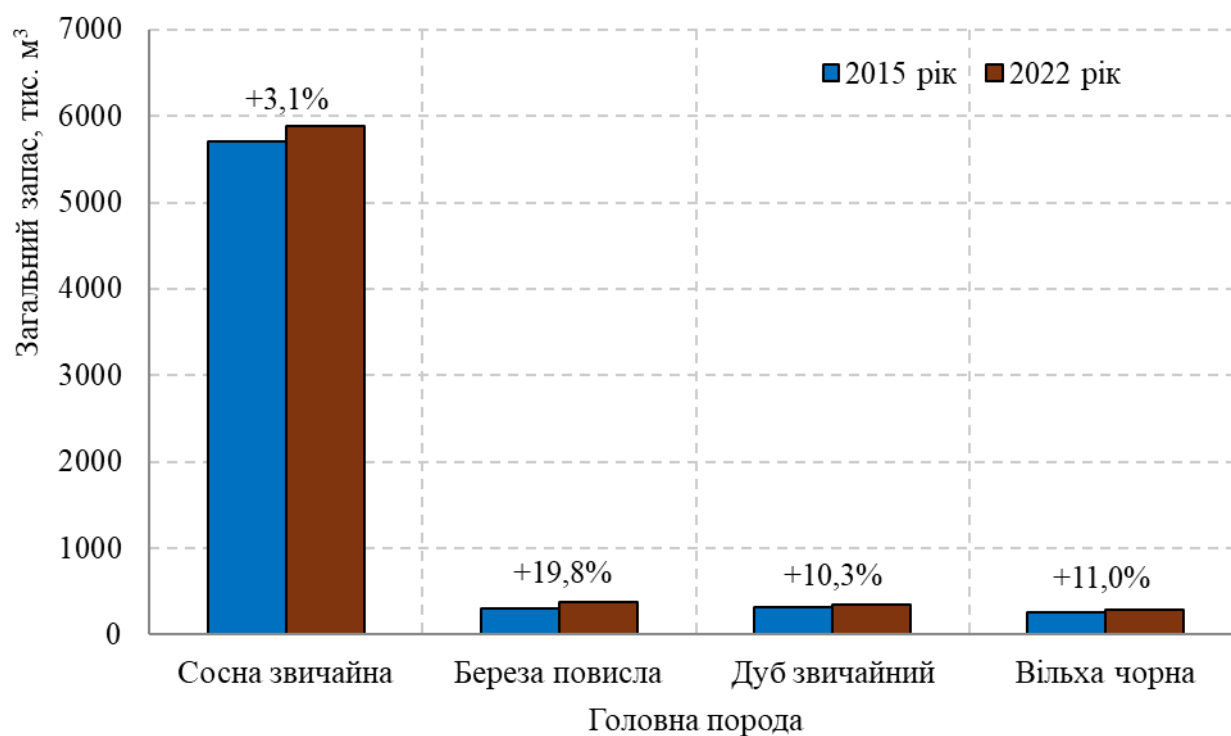

Рис. 2.1. Динаміка запасів деревини основних лісоутворюючих деревних видів

Суттєвою особливістю території Димерського надлісництва є наявність земель, що зазнали радіаційного забруднення внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС. У зонах радіаційного забруднення 3А та 3Б розташовано 33900,3 га, що становить 55,2 % загальної площі надлісництва. Рівень забруднення цезієм-137 сягає 5,0 Кі/км², що потребує обов'язкового радіаційного контролю при виконанні лісогосподарських робіт [16].

Наявність значної частини території у зоні радіаційного забруднення впливає на організацію ведення лісового господарства та планування виробничих заходів. Проведення рубок формування і оздоровлення лісів, заготівля деревини, транспортування лісопродукції та виконання лісокультурних робіт потребують дотримання вимог радіаційної безпеки й охорони праці. Особливого значення набуває навчання працівників, використання засобів індивідуального захисту та контроль умов праці під час виконання виробничих операцій [4, 16].

Природоохоронна складова лісового фонду Димерського надлісництва представлена об'єктами природно-заповідного фонду та ділянками з особливими цінностями для збереження. У межах надлісництва розташовано 13 об'єктів ПЗФ, серед яких ландшафтний заказник «Дніпровсько-Деснянський», орнітологічний заказник «Журавлиний», гідрологічні заказники «Катюжанський» та «Димерський», заповідні урочища «Катюжанське», «Кам'янське», «Литвинівське» та інші [16].

Наявність таких об'єктів безпосередньо пов'язана з вимогами FSC-сертифікації, оскільки природоохоронні території, місця поширення рідкісних видів, водоохоронні ліси та ділянки з культурним або історичним значенням можуть бути віднесені до особливих цінностей для збереження. У межах Димерського надлісництва загальна площа ОЦЗ становить 10765,7 га, або близько 17,5 % від загальної площі підприємства [16, 40]. Розподіл ОЦЗ за типами наведено в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Розподіл особливих цінностей для збереження на території Димерського надлісництва

Тип ОЦЗ	Зміст цінності	Площа, га	Частка від загальної площі, %
ОЦЗ 1	Видове різноманіття, концентрації рідкісних і зникаючих видів	8045,9	13,1
ОЦЗ 2	Екосистеми та їхні мозаїки ландшафтного рівня	не ідентифіковано	—
ОЦЗ 3	Рідкісні або такі, що перебувають під загрозою, екосистеми та оселища	385,2	0,6
ОЦЗ 4	Критичні послуги екосистем, зокрема захист водозборів і ґрунтів	2326,1	3,8
ОЦЗ 5	Ділянки та ресурси для задоволення основних потреб громад	не ідентифіковано	—
ОЦЗ 6	Культурні, історичні, археологічні та релігійні цінності	8,5	0,01
Разом		10765,7	17,5

Наведені дані свідчать, що природоохоронна складова лісового фонду Димерського надлісництва не обмежується лише об'єктами ПЗФ. Частина територій має додатковий статус у системі FSC як особливі цінності для збереження, що передбачає врахування екологічних обмежень під час планування та проведення лісогосподарських заходів. Найбільше значення мають ОЦЗ 1 та ОЦЗ 4, які пов'язані зі збереженням біорізноманіття, охороною рідкісних видів, підтриманням водоохоронних функцій лісів і запобіганням деградації ґрунтів. Розподіл лісів Димерського надлісництва за категоріями наведено на рис. 2.2.

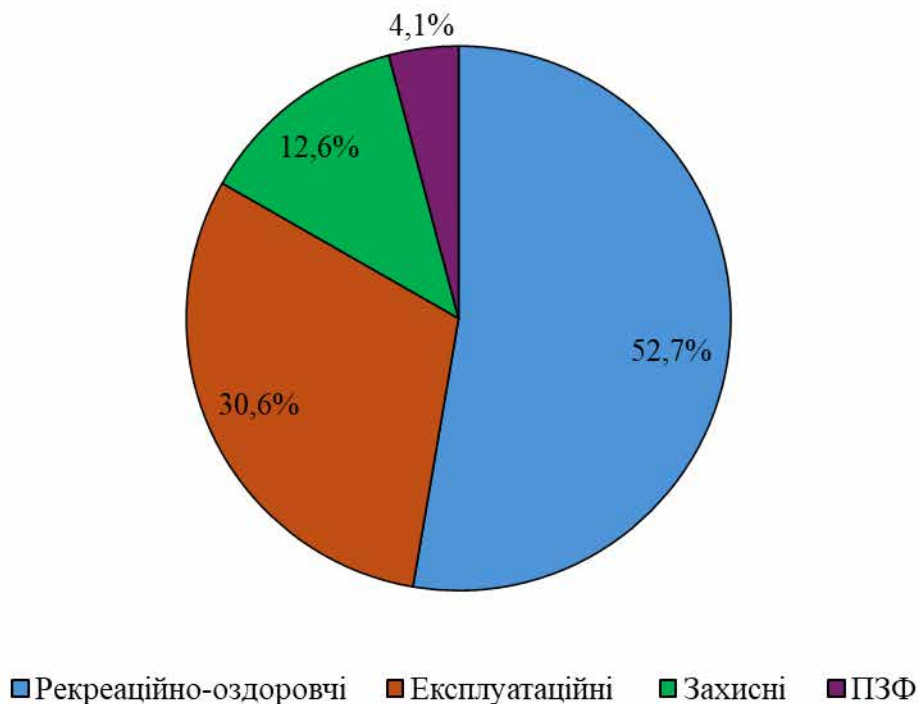

Рис. 2.2. Розподіл лісів Димерського надлісництва за категоріями

Як видно з рис. 2.2, найбільшу частку становлять рекреаційно-оздоровчі ліси – 52,7 %. Це зумовлено розташуванням надлісництва у приміській зоні столиці та високим рівнем рекреаційного навантаження. Частка експлуатаційних лісів становить 30,6 %, захисних – 12,6 %, а лісів природно-заповідного фонду – 4,1 %. Така структура підтверджує, що ліси Димерського надлісництва виконують не лише ресурсну, а й важливу природоохоронну, захисну та соціальну функції.

2.2. Хронологія та характеристики FSC-сертифікації підприємства

FSC-сертифікація Димерського надлісництва є важливою складовою оцінки його діяльності, оскільки вона охоплює не лише підтвердження легальності походження деревини, а й перевірку екологічних, соціальних та управлінських аспектів ведення лісового господарства. Для підприємства сертифікація має практичне значення, оскільки пов'язана з можливістю реалізації лісопродукції з

FSC-заявою, дотриманням природоохоронних вимог, контролем умов праці, взаємодією із зацікавленими сторонами та виконанням коригувальних дій за результатами аудитів [14, 18].

Первинна сертифікація ДП «Димерське лісове господарство» за системою FSC відбулася 27 грудня 2019 року. Сертифікат FC-FM/COC-001316 було видано на площу 30835,3 га, до якої входили Руднянське, Дніпровське, Ясногородське, Кам'янське, Шевченківське, Катюжанське та Литвинівське лісництва. Сертифікація мала індивідуальний характер і охоплювала лісоуправління та внутрішній ланцюг постачання. На цьому етапі підприємство оцінювалося як окрема одиниця господарювання, що здійснює ведення лісового господарства в межах Вишгородського району Київської області [17].

Після первинної сертифікації підприємство проходило щорічні контрольні аудити, які забезпечували регулярну перевірку відповідності вимогам FSC. Під час таких аудитів оцінюється фактичне виконання вимог стандарту: ведення документації, дотримання природоохоронних обмежень, охорона праці, безпечність робіт, робота з підрядниками, збереження ОЦЗ, використання FSC-заяви у ланцюгу постачання та реагування на виявлені невідповідності.

У 2022–2023 роках на сертифікаційний статус підприємства вплинуло реформування лісової галузі. Внаслідок створення ДП «Ліси України» колишнє державне підприємство було реорганізоване у філію «Димерське лісове господарство». У зв'язку з цим відбулася зміна сертифікаційних реквізитів: сертифікат було перевидано 21 квітня 2023 року, а новим кодом ліцензії став FSC-C154197. При цьому площа сертифікованої території на цьому етапі залишалася незмінною – 30835,3 га. Отже, зміни були пов'язані насамперед з організаційною трансформацією підприємства, а не зі зміною меж сертифікованої території [6, 17].

У 2024 році відбувся важливий етап у розвитку сертифікації – проведення третього наглядного аудиту та ресертифікаційної оцінки. Третій наглядний аудит підтвердив подальше функціонування системи FSC у межах філії «Димерське

лісове господарство» ДП «Ліси України». На цьому етапі сертифікована площа ще становила 30835,3 га, а область сертифікації охоплювала основні групи лісопродукції: W1.1 «Круглі лісоматеріали», W1.2 «Деревина паливна» та W1.3 «Гілки» із заявою FSC 100 % [33].

Ресертифікаційна оцінка 2024 року мала особливе значення, оскільки завершувався перший п'ятирічний цикл сертифікації. За її результатами сертифікат було поновлено на новий період, а оцінювання здійснювалося вже з урахуванням оновленого національного стандарту FSC-STD-UKR-01.1-2024 V1-1. Перехід на нову редакцію стандарту означав необхідність актуалізації підходів до управління лісами, охорони праці, моніторингу, збереження ОЦЗ, оцінки впливу господарської діяльності та взаємодії із зацікавленими сторонами [34, 40].

Окремим етапом стало розширення області сертифікації після приєднання територій колишнього Вищедубечанського лісового господарства. У 2025 році сертифікована площа Димерського надлісництва збільшилася з 30835,3 га до 61364,7 га. Це суттєво змінило масштаб сертифікованої одиниці господарювання, оскільки до системи FSC було включено нові лісництва, додаткові площі, природоохоронні території, ОЦЗ та нові ділянки взаємодії з місцевими громадами [16, 35].

Після розширення сертифікованої території у 2025 році було проведено перший наглядний аудит нового сертифікаційного циклу. Його значення полягає в тому, що аудитори оцінювали вже не колишнє Димерське лісове господарство у попередніх межах, а Димерське надлісництво як більшу та складнішу управлінську одиницю. Під час аудиту перевірялася відповідність вимогам FSC на розширеній території, включаючи документацію, лісогосподарські заходи, охорону праці, роботу підрядників, природоохоронні обмеження та внутрішній ланцюг постачання. Область сертифікації залишалася пов'язаною з лісоуправлінням та первинним ланцюгом постачання за групами продукції W1.1, W1.2 і W1.3 із заявою

FSC 100 % [36]. Узагальнення основних етапів FSC-сертифікації Димерського надлісництва наведено в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Основні етапи FSC-сертифікації Димерського надлісництва

Рік	Подія / тип аудиту	Сертифікована площа, га	Основне значення етапу
2019	Первинна сертифікація ДП «Димерське лісове господарство»	30835,3	Отримання першого FSC-сертифіката на лісоуправління та внутрішній ланцюг постачання
2020	Перший контрольний аудит	30835,3	Перевірка підтримання вимог FSC після первинної сертифікації
2021–2022	Другий контрольний аудит і деск-аудит	30835,3	Контроль виконання вимог стандарту та перевірка коригувальних дій
2023	Перевидача сертифіката після реформування	30835,3	Зміна організаційного статусу після створення ДП «Ліси України»
2024	Третій наглядовий аудит	30835,3	Підтвердження функціонування FSC-системи у межах філії
2024	Ресертифікаційна оцінка	30835,3	Перехід на новий сертифікаційний цикл і нову редакцію стандарту FSC
2025	Розширення області сертифікації	61364,7	Приєднання територій колишнього Вищедубечанського лісового господарства
2025	Перший наглядовий аудит нового циклу	61364,7	Перевірка FSC-системи вже на розширеній території надлісництва

Як видно з табл. 2.4, сертифікаційний процес Димерського надлісництва включав кілька ключових етапів: первинну сертифікацію, щорічні контрольні аудити, зміну організаційного статусу, ресертифікацію та розширення області сертифікації. Найбільш суттєвими змінами були перехід підприємства до структури ДП «Ліси України», оновлення сертифікаційного циклу у 2024 році та збільшення сертифікованої площі у 2025 році. Хронологію основних етапів FSC-сертифікації Димерського надлісництва за період 2019–2025 рр. наведено на рис. 2.3.

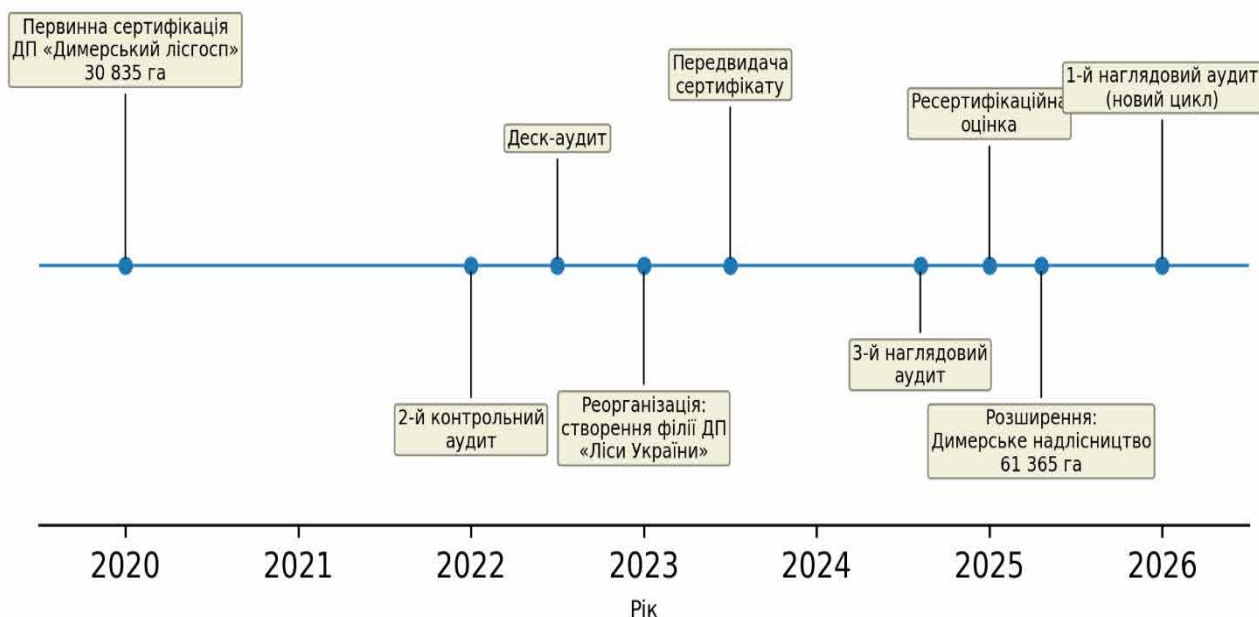

Рис. 2.3. Хронологія FSC-сертифікації Димерського надлісництва

Як видно з рис. 2.3, розвиток FSC-сертифікації підприємства відбувався послідовно: від первинної сертифікації та контрольних аудитів до ресертифікації, переходу на оновлений стандарт і розширення області сертифікації. Найбільш суттєвою зміною стало збільшення сертифікованої площі майже удвічі після приєднання територій колишнього Вищедубечанського лісового господарства. Це створило нові управлінські виклики для надлісництва, зокрема щодо моніторингу ОЦЗ, контролю підрядників, охорони праці та виконання коригувальних дій за результатами аудитів.

Висновки до розділу 2. Димерське надлісництво є значною за площею лісгосподарською одиницею філії «Столичний лісовий офіс» ДП «Ліси України». Загальна площа надлісництва становить 61364,7 га, з яких 54830,6 га вкриті лісовою рослинністю. Територія надлісництва охоплює кілька територіальних громад

Вишгородського району, що зумовлює необхідність постійної взаємодії з місцевими органами влади та зацікавленими сторонами.

У породній структурі лісового фонду переважають хвойні насадження, насамперед сосна звичайна. Вікова структура характеризується значною часткою середньовікових деревостанів і молодняків, що свідчить про активне відтворення лісів та наявність ресурсної бази для подальшого ведення лісового господарства. Динаміка запасів деревини за основними породами загалом є позитивною, хоча окремі породи потребують додаткової уваги з погляду стійкості насаджень.

Важливою особливістю надлісництва є наявність значних площ у зонах радіаційного забруднення, що впливає на організацію лісогосподарських робіт, охорону праці та систему виробничого контролю. Крім того, природоохоронна роль підприємства посилюється наявністю об'єктів ПЗФ та ОЦЗ. Загальна площа особливих цінностей для збереження становить 10765,7 га, або 17,5 % площі надлісництва.

Хронологія FSC-сертифікації свідчить, що підприємство пройшло шлях від первинної сертифікації у 2019 році до функціонування в межах нового сертифікаційного циклу після розширення області сертифікації у 2025 році. Збільшення сертифікованої площі до 61364,7 га підвищило значення FSC як інструменту контролю за екологічними, соціальними та управлінськими аспектами діяльності Димерського надлісництва.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ ВПЛИВУ FSC-СЕРТИФІКАЦІЇ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ДИМЕРСЬКОГО НАДЛІСНИЦТВА

3.1. Аналіз невідповідностей FSC та коригувальних дій підприємства

Одним із головних показників практичного впливу FSC-сертифікації на діяльність Димерського надлісництва є динаміка невідповідностей, зафіксованих під час сертифікаційних, наглядових і додаткових аудитів. У системі FSC невідповідності відображають ті елементи лісоуправління, які потребують виправлення або посилення контролю. Вони можуть стосуватися дотримання законодавства, охорони праці, взаємодії з громадами, збереження ОЦЗ, моніторингу, планування господарських заходів та внутрішнього ланцюга постачання продукції [18, 40]. Для аналізу використано результати аудитів Димерського надлісництва за 2021–2025 рр. Узагальнені дані про невідповідності наведено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Зведена статистика невідповідностей за результатами аудитів

Аудит	Значні	Незначні	Всього	Закрито
2-й контрольний аудит (2021)	1	12	13	11
2-й контрольний аудит з деск-аудитом (2022)	1	12	13	13
3-й контрольний аудит (05.2024)	2	7	9	2
Ресертифікаційний аудит (10.2024)	4	13	17	8
Додатковий аудит у межах ресертифікаційної оцінки (12.2024)	4	16	20	9
1-й наглядовий аудит (12.2025)	2	14	16	13

Як видно з табл. 3.1, найбільша кількість невідповідностей припадає на додатковий аудит у межах ресертифікаційної оцінки у грудні 2024 року – 20 випадків. Це не слід трактувати лише як погіршення роботи підприємства, оскільки додатковий аудит був пов’язаний із перевіркою виконання коригувальних заходів, уточненням результатів ресертифікаційного аудиту та підготовкою до нового сертифікаційного циклу. Значна кількість невідповідностей також зафіксована під час ресертифікаційного аудиту 2024 року – 17 випадків, що пояснюється ширшим і глибшим характером такої перевірки порівняно зі звичайними наглядовими аудитами [34, 35]. Динаміку невідповідностей за результатами FSC-аудитів Димерського надлісництва наведено на рис. 3.1.

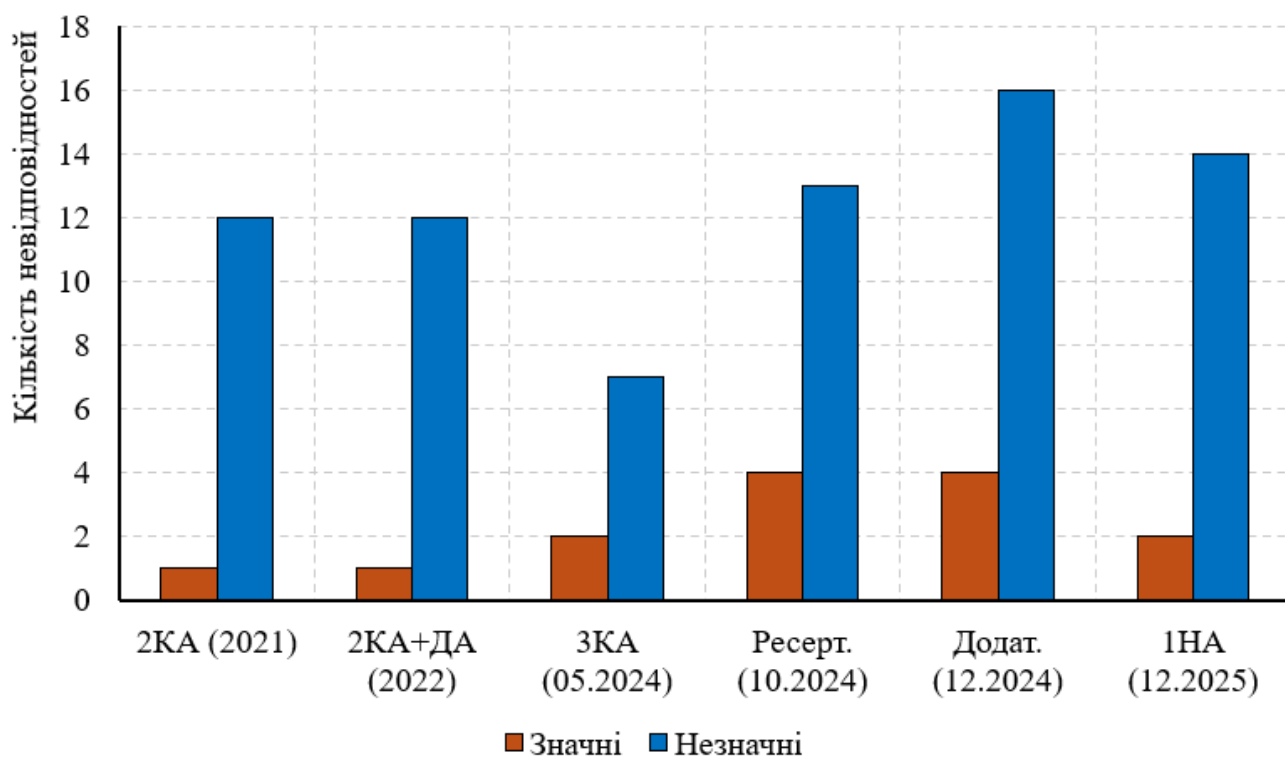

Рис. 3.1. Динаміка невідповідностей за результатами FSC-аудитів Димерського надлісництва

Аналізуючи дані представлені на рис. 3.1 видно, що у 2021–2022 рр. кількість невідповідностей залишалася відносно стабільною – по 13 випадків. У травні 2024 року їх кількість зменшилася до 9, що може свідчити про часткове покращення системи управління відповідністю вимогам FSC перед проходженням ресертифікації. Водночас у жовтні–грудні 2024 року кількість невідповідностей зросла, що пов'язано з переходом до нового сертифікаційного циклу, застосуванням оновленого національного стандарту FSC-STD-UKR-01.1-2024 V1-1 та необхідністю перевірки системи управління в більш широкому обсязі.

За структурою переважають незначні невідповідності. Це свідчить про те, що більшість зауважень аудиторів не ставили під безпосередню загрозу чинність сертифіката, однак потребували документального або організаційного доопрацювання. Значні невідповідності фіксувалися в усіх наведених аудитах, однак їх кількість була істотно меншою порівняно з незначними. Найбільше значних невідповідностей припало на ресертифікаційний і додатковий аудит 2024 року – по 4 випадки. Це підтверджує, що саме період переходу на новий цикл сертифікації був найбільш напруженим для підприємства з погляду виконання вимог FSC.

Важливим показником є не лише кількість невідповідностей, а й стан їх закриття. За даними табл. 3.1, у 2022 році було закрито всі 13 невідповідностей, що свідчить про достатньо ефективне реагування підприємства на зауваження аудиторів. У 2024 році частина невідповідностей залишалася відкритою, що є типовим для ресертифікаційного етапу, коли підприємству надається час для виконання коригувальних дій. У 2025 році із 16 невідповідностей було закрито 13, тобто більшість зауважень була опрацьована. Це свідчить про те, що підприємство загалом здатне виконувати коригувальні дії, хоча окремі напрями потребують подальшого контролю [36]. Для визначення системних слабких місць важливим є розподіл невідповідностей за принципами FSC. Узагальнені дані наведено на рис. 3.2.

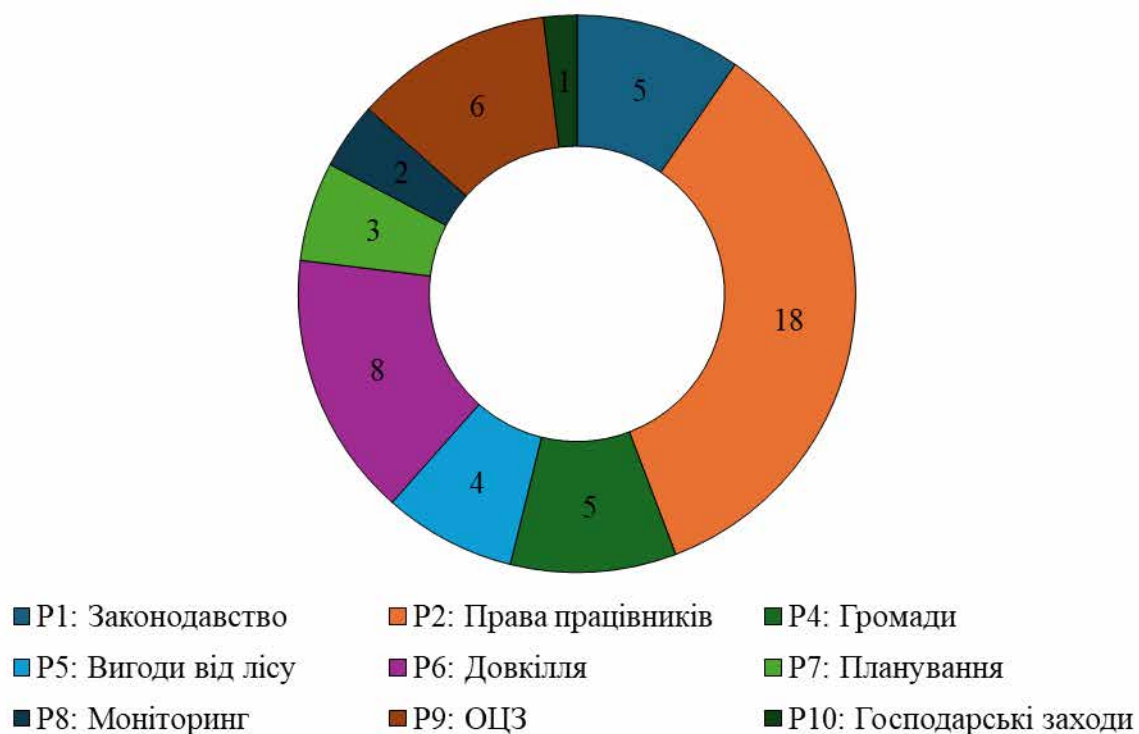

Рис. 3.2. Розподіл невідповідностей за принципами FSC

За результатами узагальнення найбільша кількість невідповідностей припадає на Принцип 2 «Права працівників та умови працевлаштування» – 18 випадків. Це означає, що найбільш проблемним напрямом для підприємства були питання, пов'язані з охороною праці, навчанням персоналу, безпечністю робіт, використанням засобів індивідуального захисту та контролем підрядників. Такий результат є закономірним для лісогосподарського підприємства, де значна частина робіт виконується в польових умовах, з використанням бензопил, тракторів, лісозаготівельної техніки та в умовах підвищеного виробничого ризику.

Окреме значення має те, що частина території Димерського надлісництва розташована в зоні радіаційного забруднення. Це підвищує вимоги до організації праці, інструктажів, контролю радіаційної безпеки та використання засобів індивідуального захисту. Тому невідповідності за Принципом 2 не можна розглядати лише як формальні порушення документації. Вони відображають потребу в постійному посиленні виробничої дисципліни, навчання працівників і

контролю безпечного виконання робіт [4, 16]. Конкретні матеріали аудиту підтверджують, що зауваження щодо Принципу 2 мали не лише документальний, а й практичний характер. Зокрема, під час перевірки прохідної рубки у Дніпровському лісництві аудиторами було встановлено, що бригада підрядної організації не повністю забезпечена засобами індивідуального захисту, а тракторист працював без захисного комбінезона [36]. Це свідчить, що FSC-сертифікація посилює контроль не лише за штатними працівниками, а й за підрядниками, які виконують лісогосподарські роботи.

Другою за значенням групою є невідповідності за Принципом 6 «Цінності довкілля та впливи на них» – 8 випадків. Вони пов'язані з необхідністю кращого врахування екологічних обмежень під час планування та виконання лісогосподарських заходів. Для Димерського надлісництва це особливо важливо через значну площу ОЦЗ, наявність об'єктів ПЗФ, водоохоронних ділянок, рідкісних видів і ключових біотопів. Отже, сертифікація впливає на підприємство через необхідність не просто виконувати господарські заходи, а попередньо оцінювати їхній потенційний вплив на довкілля та документувати результати такого оцінювання [16, 40].

Порівняно значна кількість невідповідностей також припадає на Принцип 9 «Особливі цінності для збереження» – 6 випадків. Це свідчить про те, що питання ідентифікації, моніторингу та охорони ОЦЗ залишаються одним із ключових напрямів FSC-сертифікації. У Димерському надлісництві виділено 10765,7 га ОЦЗ, тому підприємство має забезпечувати не лише їх формальне відображення в документації, а й фактичний контроль за станом таких територій, режимом господарювання та дотриманням природоохоронних обмежень [16].

За Принципом 1 «Дотримання законодавства» та Принципом 4 «Стосунки з громадами» зафіксовано по 5 випадків. Це свідчить про важливість правового супроводу господарської діяльності, своєчасного оформлення документів, реагування на звернення та належної комунікації із зацікавленими сторонами. Для

Димерського надлісництва цей напрям має особливе значення після розширення сертифікованої площі до 61364,7 га, оскільки підприємство взаємодіє з кількома територіальними громадами та здійснює господарську діяльність на більш складній за структурою території [16, 35].

Менша кількість невідповідностей за Принципами 5, 7, 8 і 10 не означає відсутності ризиків у цих напрямках. Принцип 5 пов'язаний із вигодами від лісу та ефективністю використання лісових ресурсів, Принцип 7 – з плануванням господарювання, Принцип 8 – з моніторингом, а Принцип 10 – з виконанням господарських заходів. Саме ці принципи забезпечують зв'язок між плануванням, практичним виконанням робіт і подальшою оцінкою їх результатів. Тому навіть незначна кількість зауважень за цими принципами потребує уваги, оскільки вони впливають на загальну якість системи лісоуправління.

Загалом аналіз невідповідностей показує, що основні проблемні напрями Димерського надлісництва зосереджені у трьох блоках: охорона праці та умов працевлаштування, екологічні вимоги до проведення господарських заходів, а також моніторинг і збереження ОЦЗ. Позитивним є те, що значна частина невідповідностей закривалася у встановлені строки. Це свідчить про спроможність підприємства реагувати на зауваження аудиторів і поступово вдосконалювати систему управління.

Водночас повторюваність зауважень за окремими принципами FSC свідчить про потребу не лише разового усунення невідповідностей, а й посилення внутрішнього контролю. Доцільним є ведення єдиного реєстру CAR із зазначенням відповідального працівника, строку виконання, підтвердних документів і статусу закриття. Особливу увагу слід приділити контролю підрядників, документуванню інструктажів з охорони праці, перевірці використання засобів індивідуального захисту, актуалізації матеріалів щодо ОЦЗ та систематичному моніторингу екологічних наслідків лісогосподарських заходів.

3.2. Вплив сертифікації на екологічні аспекти господарювання

Екологічний вплив FSC-сертифікації на діяльність Димерського надлісництва проявляється насамперед у посиленні вимог до планування лісогосподарських заходів, збереження біорізноманіття, охорони рідкісних видів, ідентифікації особливих цінностей для збереження та оцінювання можливих впливів господарської діяльності на довкілля. На відміну від звичайного ведення лісового господарства, система FSC вимагає не лише виконання запланованих робіт, а й попереднього аналізу їх можливих наслідків для лісових екосистем, ґрунтів, водних об'єктів, флори, фауни та місцевих громад [18, 40].

Одним із найважливіших результатів впровадження FSC-сертифікації є виділення на території надлісництва особливих цінностей для збереження. Як було показано у табл. 2.3, загальна площа ОЦЗ у межах Димерського надлісництва становить 10765,7 га, або близько 17,5 % від загальної площі підприємства. Це означає, що майже п'ята частина території надлісництва перебуває під посиленим природоохоронним контролем. Найбільшу площу займають ОЦЗ 1 – 8045,9 га, які пов'язані зі збереженням видового різноманіття, рідкісних і зникаючих видів. Значну площу також займають ОЦЗ 4 – 2326,1 га, що охоплюють ділянки, важливі для підтримання критичних екосистемних послуг, зокрема водоохоронних і ґрунтозахисних функцій [16].

Виділення ОЦЗ має практичне значення для організації господарської діяльності. У таких ділянках господарювання не забороняється повністю, однак воно має здійснюватися з урахуванням встановленої цінності території. Для ОЦЗ 1 основною метою є збереження біорізноманіття, місць поширення рідкісних видів та природних оселищ. Для ОЦЗ 4 важливим є підтримання захисних функцій лісу, тому тут обмежується або коригується інтенсивність рубок, а заплановані заходи мають спрямовуватися на збереження водоохоронних і ґрунтозахисних властивостей насаджень.

Окреме значення має зв'язок між ОЦЗ і природно-заповідним фондом. На території Димерського надлісництва розташовано 13 об'єктів ПЗФ, зокрема ландшафтні, орнітологічні та гідрологічні заказники, заповідні урочища і ботанічна пам'ятка природи. Частина таких територій одночасно виконує функції ОЦЗ, оскільки має значення для збереження біорізноманіття, водно-болотних угідь, рідкісних видів або культурних цінностей. Тому FSC-сертифікація не дублює статус ПЗФ, а доповнює його управлінськими вимогами: необхідністю моніторингу, фіксації режиму охорони, оцінки впливів і документального підтвердження виконання природоохоронних заходів.

Важливим елементом екологічного впливу сертифікації є запровадження системного моніторингу. У плані лісоуправління передбачено моніторинг стану лісових ресурсів, лісовідновлення, охорони і захисту лісу, рідкісних видів, ОЦЗ, соціальних та екологічних наслідків господарської діяльності. Такий підхід дозволяє підприємству не обмежуватися разовим описом природоохоронних ділянок, а періодично перевіряти їх стан і коригувати господарські дії за результатами спостережень.

Під впливом FSC-сертифікації змінюється і підхід до планування рубок. Перед проведенням лісогосподарських заходів підприємство має оцінювати потенційний вплив на ґрунти, водні об'єкти, флору, фауну та інші компоненти довкілля. Для зменшення негативного впливу передбачаються технологічні карти, оцінка впливу на навколишнє природне середовище, дотримання проєктних рішень лісовпорядкування, виділення ключових біотопів і збереження елементів біорізноманіття під час таксації та відведення лісосік.

Особливе значення має збереження ключових біотопів і ключових об'єктів. До них належать ділянки біля боліт і водотоків, місця зростання рідкісних видів, старовікові дерева, дерева з дуплами, гніздами, сухостійні та інші елементи, важливі для існування флори і фауни. Під час підготовки лісосік такі об'єкти не повинні включатися до рубки, а інформація про них має відображатися у

відповідних матеріалах відведення та технологічних картах. Це свідчить про те, що FSC-сертифікація впливає на практичний рівень ведення робіт, а не лише на загальну документацію підприємства.

Важливим природоохоронним заходом є дотримання режиму тиші у репродуктивний період диких тварин. У плані лісоуправління зазначено, що в період масового розмноження тварин, з 1 квітня по 15 червня, у відповідних ділянках не проводяться роботи та заходи, які є джерелом підвищеного шуму і неспокою. Це має значення для збереження птахів, мисливської фауни, рідкісних і зникаючих видів, а також для зменшення негативного впливу лісозаготівельних робіт на тваринний світ. Узагальнення основних екологічних напрямів впливу FSC-сертифікації на діяльність Димерського надлісництва наведено в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

**Основні напрями екологічного впливу FSC-сертифікації на господарювання
Димерського надлісництва**

Напрямок впливу	Практичний прояв у діяльності підприємства	Очікуваний результат
Виділення ОЦЗ	Ідентифікація 10765,7 га особливих цінностей для збереження	Забезпечення охорони ділянок із високою екологічною цінністю
Охорона ПЗФ	Врахування режиму заказників, заповідних урочищ та інших об'єктів ПЗФ	Збереження природних комплексів і рідкісних видів
Моніторинг рідкісних видів	Виявлення місць поширення рідкісних і зникаючих видів, ведення спостережень	Урахування біорізноманіття під час планування робіт
Ключові біотопи	Збереження дерев із дуплами, гніздами, мурашників, болотних і водоохоронних ділянок	Зменшення впливу рубок на флору і фауну
Режим тиші	Обмеження шумних робіт у період з 1 квітня по 15 червня	Охорона тварин у період розмноження
Оцінка впливів	Проведення оцінки потенційних і фактичних екологічних наслідків заходів	Запобігання пошкодженню ґрунтів, водних об'єктів і рослинного покриву

Напрямок впливу	Практичний прояв у діяльності підприємства	Очікуваний результат
Природоохоронні технології	Зменшення інтенсивності втручання, збереження підстилки, обмеження спалювання решток	Зниження негативного впливу на лісове середовище

Як видно з табл. 3.2, екологічний вплив FSC-сертифікації має комплексний характер. Він охоплює не один окремий захід, а всю систему планування і виконання робіт: від виявлення природоохоронних цінностей до контролю фактичних наслідків після проведення господарських заходів. Особливо важливим є те, що FSC вимагає документального підтвердження цих дій, що посилює відповідальність підприємства за стан природоохоронних територій.

Позитивним результатом FSC-сертифікації є те, що на підприємстві сформовано основу для системного екологічного планування. Виділено ОЦЗ, визначено основні режими їх охорони, передбачено моніторинг рідкісних видів і ключових біотопів, встановлено обмеження на проведення робіт у період розмноження тварин. Це знижує ризик випадкового пошкодження цінних природних ділянок і підвищує якість підготовки лісогосподарських заходів.

Разом з тим, екологічний блок потребує подальшого вдосконалення. Після розширення сертифікованої площі до 61364,7 га важливо забезпечити повну актуалізацію картографічних матеріалів ОЦЗ, переліків рідкісних видів, ключових біотопів і природоохоронних обмежень на всій території сучасного Димерського надлісництва. Особливої уваги потребують ті ділянки, які були приєднані після реорганізації, оскільки дані попередніх моніторингів могли формуватися ще в межах окремих філій.

3.3. Вплив сертифікації на соціальні та економічні аспекти діяльності підприємства

FSC-сертифікація впливає на діяльність Димерського надлісництва не лише через екологічні вимоги, а й через соціальні та економічні аспекти ведення лісового господарства. Соціальний блок пов'язаний насамперед із дотриманням прав працівників, безпечними умовами праці, недопущенням дискримінації, навчанням персоналу та взаємодією з місцевими громадами. Економічний блок охоплює сталість лісокористування, реалізацію продукції з FSC-заявою, доступ до ринків збуту, прозорість руху деревини та підтримання довіри покупців до походження лісопродукції [18, 23].

Соціальний вплив сертифікації передусім проявляється через виконання вимог Принципу 2 FSC, який стосується прав працівників та умов працевлаштування, і Принципу 4, пов'язаного зі стосунками з місцевими громадами. Для Димерського надлісництва це має практичне значення, оскільки підприємство здійснює роботи на значній території, взаємодіє з кількома територіальними громадами та залучає працівників до виконання лісозаготівельних, лісовідновних, охоронних і протипожежних заходів.

За планом лісоуправління, чисельність штатних працівників Димерського надлісництва на 2025 рік планується на рівні 115 осіб, причому майже всі працівники є місцевими жителями [16]. Це свідчить про важливу роль підприємства у забезпеченні зайнятості населення прилеглих територій. Соціальне значення надлісництва полягає не лише у створенні робочих місць, а й у підтриманні стабільного попиту на послуги суміжних сфер: транспорту, ремонту, будівництва, деревообробки та торгівлі.

Важливою складовою соціального впливу є охорона праці. Лісогосподарські роботи належать до робіт із підвищеним рівнем виробничого ризику, особливо під час звалювання дерев, трелювання, навантаження, транспортування деревини та

роботи з бензопилами. Для Димерського надлісництва це питання є ще більш важливим через наявність територій радіаційного забруднення, де працівники мають дотримуватися додаткових вимог безпеки. Тому FSC-сертифікація стимулює підприємство систематично проводити інструктажі, контролювати використання засобів індивідуального захисту, фіксувати навчання персоналу та перевіряти умови виконання робіт [4, 16].

Результати аналізу невідповідностей, наведені у підрозділі 3.1, показали, що найбільша кількість зауважень аудиторів припадала саме на Принцип 2 FSC. Це свідчить, що охорона праці, навчання працівників, контроль підрядних організацій і використання засобів індивідуального захисту залишаються найбільш чутливими напрямками. Водночас сам факт виявлення таких невідповідностей не слід розглядати лише як негативний результат. Він показує, що сертифікація виконує функцію додаткового контролю і змушує підприємство оперативно усувати слабкі місця в організації виробничої безпеки.

Окреме значення має взаємодія з місцевими громадами. У плані лісоуправління зазначено, що діяльність надлісництва має позитивний соціальний ефект через працевлаштування місцевого населення, сплату податків, забезпечення паливною деревиною населення та соціальних закладів, а також співпрацю з місцевим бізнесом [16]. Такі напрями відповідають вимогам FSC щодо врахування інтересів зацікавлених сторін і зменшення можливих конфліктів між підприємством, громадами та користувачами лісових ресурсів.

У 2025 році підприємство планує перерахувати до місцевого бюджету 14,0 млн грн, до державного бюджету – 5,0 млн грн, а також 3,0 млн грн єдиного соціального внеску [16]. Отже, економічна діяльність надлісництва має прямий соціальний ефект, оскільки податкові надходження можуть використовуватися для підтримки місцевої інфраструктури, соціальних програм і потреб територіальних громад. Узагальнення соціальних аспектів впливу FSC-сертифікації наведено в табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Соціальні аспекти впливу FSC-сертифікації на діяльність Димерського надлісництва

Напрямок впливу	Практичний прояв	Значення для підприємства
Зайнятість населення	Планова чисельність персоналу – 115 працівників	Забезпечення робочих місць для місцевого населення
Охорона праці	Інструктажі, навчання, контроль ЗІЗ, перевірка умов виконання робіт	Зниження виробничих ризиків і виконання вимог Принципу 2 FSC
Радіаційна безпека	Необхідність додаткового контролю робіт у зонах забруднення	Підвищення вимог до навчання та захисту працівників
Взаємодія з громадами	Інформування, розгляд звернень, співпраця з органами місцевого самоврядування	Зменшення соціальних конфліктів і підвищення прозорості діяльності
Податкові надходження	Планові платежі до місцевого і державного бюджетів	Підтримка соціально-економічного розвитку територій
Забезпечення паливною деревиною	Реалізація дров населенню і соціальним закладам	Підтримка місцевих потреб у деревному паливі

Як видно з табл. 3.3, соціальний вплив FSC-сертифікації має не декларативний, а практичний характер. Вимоги стандарту пов'язані з конкретними управлінськими діями: навчанням працівників, контролем безпечного виконання робіт, документуванням інструктажів, залученням громад і реагуванням на звернення. Для Димерського надлісництва це особливо важливо, оскільки підприємство працює в умовах значного рекреаційного навантаження, радіаційного забруднення частини території та взаємодії з кількома громадами.

Економічний вплив FSC-сертифікації проявляється насамперед через можливість реалізації лісопродукції з FSC-заявою. Наявність такої заяви у товаросупровідній документації підтверджує, що продукція походить із сертифікованої системи лісоуправління і відповідає вимогам внутрішнього ланцюга постачання. Це підвищує довіру покупців до походження деревини та полегшує співпрацю з деревообробними підприємствами, які орієнтуються на сертифіковану сировину [23, 36]. До сфери дії сертифіката входять основні категорії продукції W1.1 «Круглі лісоматеріали» та W1.2 «Деревина паливна». Порівняння збірної кількості продукції та обсягів її реалізації з FSC-заявою наведено на рис. 3.3.

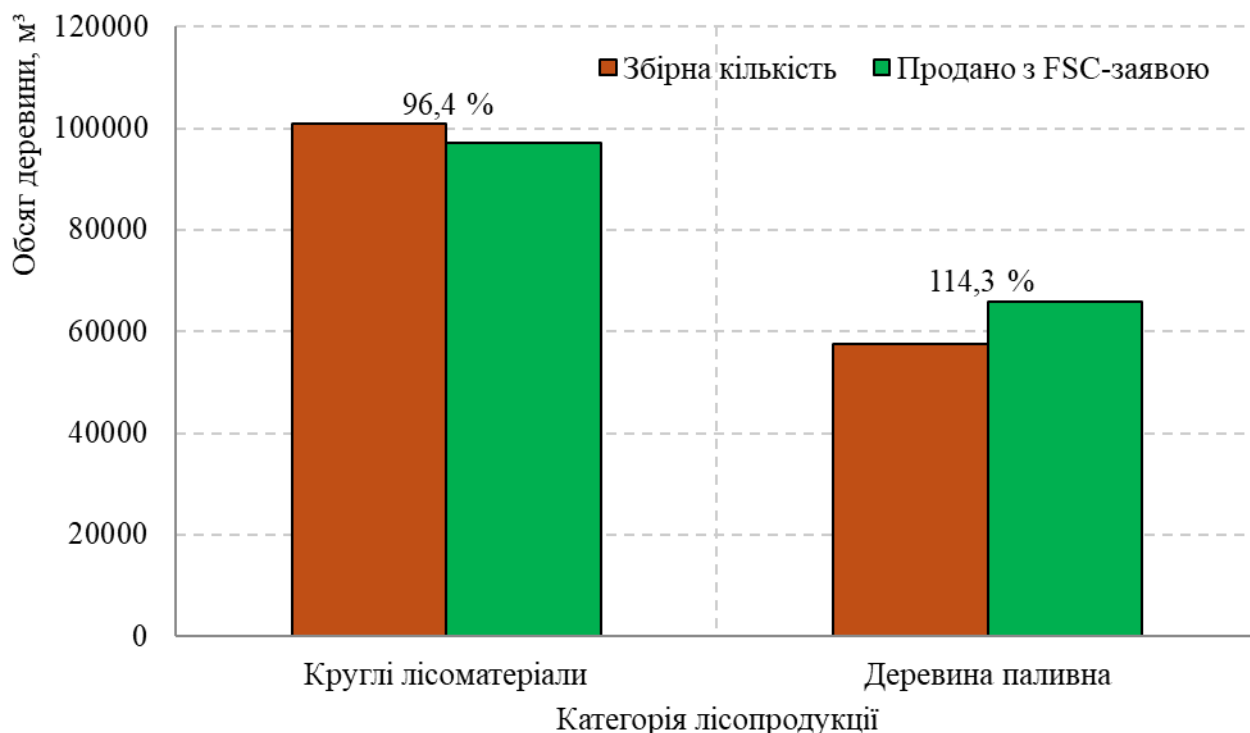

Рис. 3.3. Порівняння збірної кількості та обсягу реалізації з FSC-заявою за категоріями лісопродукції [36]

Як видно з рис. 3.3, у категорії круглих лісоматеріалів 96,4 % обсягу було реалізовано з FSC-заявою. Це свідчить про високий рівень використання сертифікаційного статусу підприємства під час реалізації основної товарної

продукції. Інша ситуація спостерігається за категорією «Деревина паливна», де обсяг реалізації з FSC-заявою перевищує збірну кількість і становить 114,3 %. Це не є помилкою, оскільки в аудиторському звіті для частини позицій зазначено наявність залишків з попереднього періоду. Тобто у звітному році реалізовувалася не лише продукція, заготовлена в межах цього самого календарного року, а й залишки паливної деревини, що перейшли з попереднього періоду [36]. Саме тому для паливної деревини цей показник слід трактувати не як частку від поточної заготівлі, а як співвідношення реалізації з FSC-заявою до збірної кількості за відповідний період.

Наявність FSC-сертифіката позитивно впливає на економічну позицію підприємства. Вона не гарантує автоматичного підвищення ціни на деревину, однак розширює коло потенційних покупців і зменшує ризик втрати ринків, де сертифіковане походження сировини є важливою умовою закупівлі. Для великих деревообробних підприємств наявність FSC-заяви має значення з погляду простежуваності походження продукції, виконання вимог власних клієнтів і підтримання репутації на ринку.

Водночас економічний ефект сертифікації не слід зводити лише до збуту деревини. FSC впливає і на внутрішню організацію підприємства: посилює облік лісопродукції, контроль товаросупровідної документації, прозорість руху деревини, планування лісозаготівель і дотримання розрахункової лісосіки. У плані лісоуправління зазначено, що розрахункова лісосіка рубок головного користування для Димерського надлісництва становить 77,65 тис. м³ ліквідної деревини, а її розподіл здійснюється за господарствами та категоріями лісів [16]. Це є важливим показником невиснажливого використання лісових ресурсів.

Планом лісоуправління на 2025 рік передбачено проведення рубок головного користування на площі 160,1 га із запасом ліквідної деревини 50,30 тис. м³, санітарних рубок на площі 162 га із ліквідним запасом 35,0 тис. м³, рубок формування та оздоровлення лісів на площі 2540 га із ліквідним запасом 142,93 тис.

м³, а також створення лісових культур на площі 226 га і сприяння природному поновленню на 24 га [16]. Це свідчить, що економічна діяльність надлісництва поєднується з виконанням заходів із відновлення лісів і підтримання їхньої стійкості.

3.4. Пропозиції щодо вдосконалення системи FSC-управління надлісництва

За результатами аналізу невідповідностей (підрозділ 3.1) та оцінки екологічного, соціального й економічного впливу сертифікації (підрозділи 3.2–3.3) для Димерського надлісництва запропоновано такі напрями вдосконалення системи FSC-управління. Кожна пропозиція спирається на конкретні зауваження аудиторів і передбачає очікуваний результат, що може бути перевірений на наступних наглядових аудитах.

1. Запровадження єдиного реєстру коригувальних дій. Повторюваність зауважень за окремими принципами свідчить про відсутність систематичного відстеження статусу коригувальних дій. Доцільно вести електронний реєстр невідповідностей із зазначенням принципу та критерію FSC, дати виявлення, строку усунення, відповідального працівника, підтвердних документів і статусу закриття. Це дасть змогу скоротити частку повторюваних невідповідностей і зменшити середній час їх усунення.

2. Посилення тендерних вимог до підрядників. Оскільки значна частина зауважень за Принципом 2 стосувалася саме підрядних організацій, до тендерної документації доцільно включити обов'язкові вимоги щодо легальності працевлаштування працівників, забезпечення їх засобами індивідуального захисту, страхування від нещасних випадків і наявності документів про навчання з охорони праці. Це знизить кількість невідповідностей, пов'язаних із діяльністю підрядників.

3. Закріплення контролю охорони праці за окремими відповідальними у кожному лісництві. Аналіз показав, що внутрішній контроль охорони праці підрядників фіксувався переважно усно й документально не підтверджувався.

Доцільно закріпити за визначеними працівниками функції щотижневого польового контролю діючих ділянок лісозаготівлі, ведення журналу контролю з фотофіксацією та регулярного звітування інженеру з охорони праці надлісництва.

4. Постійна співпраця з науковою установою з питань радіаційної безпеки. Зважаючи на те, що 55,2 % території надлісництва розташовано в зонах радіаційного забруднення, доцільно перевести разову співпрацю щодо обстеження радіаційно забруднених лісонасаджень у форму довгострокового договору. Він має передбачати періодичне обстеження забруднених кварталів, щорічне навчання ключових працівників і актуалізацію відповідних інструкцій з безпечного ведення робіт.

5. Ведення картографічної бази особливих цінностей для збереження. Після розширення сертифікованої площі до 61364,7 га і виділення 10765,7 га ОЦЗ за чотирма категоріями ефективного управління потребує впорядкованої картографічної бази. Доцільно сформувати пошарові картографічні матеріали з відображенням меж ОЦЗ, об'єктів природно-заповідного фонду, режимів охорони та дат останнього моніторингу, що спростить документування і підвищить прозорість управління ОЦЗ для зацікавлених сторін.

6. Раннє виявлення інвазійних видів. Виявлення на території надлісництва осередків поширення інвазійних видів свідчить про потребу системного контролю. Доцільно запровадити регулярне обстеження ділянок із потенційним поширенням таких видів із залученням фахівців-ботаніків, а також провести цільове навчання лісничих і майстрів лісу з їх визначення та локалізації.

7. Запровадження постійної програми навчання персоналу та підрядників. Повторюваність зауважень щодо рівня підготовки працівників свідчить, що навчання не повинно мати разового характеру перед аудитом. Доцільно запровадити регулярне навчання за вимогами національного стандарту з обов'язковою перевіркою знань щодо основ FSC-сертифікації, охорони праці, ідентифікації та моніторингу ОЦЗ і природоохоронних обмежень господарювання.

8. Регулярне інформування територіальних громад. Оскільки розміщення інформації лише на вебсайті не завжди гарантує поінформованість громад, доцільно запровадити кілька каналів комунікації: регулярне оприлюднення планів господарської діяльності, інформування органів місцевого самоврядування про заплановані заходи й режим тиші, а також проведення відкритих зустрічей із представниками громад. Це сприятиме своєчасному реагуванню на звернення та зменшенню ризику соціальних конфліктів.

Послідовне впровадження запропонованих заходів сприятиме скороченню кількості повторюваних невідповідностей, підвищенню стійкості системи лісоуправління надлісництва та збереженню чинності FSC-сертифіката на наступних сертифікаційних циклах.

Висновки до розділу 3. Аналіз невідповідностей за результатами аудитів 2021–2025 рр. показав, що найбільша кількість зауважень стосувалася прав працівників, охорони праці, контролю підрядників, екологічного планування та збереження ОЦЗ. Переважання незначних невідповідностей свідчить про те, що більшість проблем не ставили під безпосередню загрозу чинність сертифіката, однак потребували системного доопрацювання та посилення внутрішнього контролю.

Екологічний вплив FSC-сертифікації проявляється у виділенні та моніторингу особливих цінностей для збереження, врахуванні режиму об'єктів ПЗФ, охороні рідкісних видів, збереженні ключових біотопів і дотриманні сезонних обмежень під час проведення лісогосподарських робіт. Загальна площа ОЦЗ у межах Димерського надлісництва становить 10765,7 га, що підтверджує значну роль сертифікації у формуванні природоохоронної складової лісоуправління.

Соціально-економічний вплив FSC-сертифікації полягає у підвищенні вимог до безпечних умов праці, взаємодії з місцевими громадами, прозорості господарської діяльності та можливості реалізації лісопродукції з FSC-заявою.

Значна частка круглих лісоматеріалів реалізується з FSC-заявою, що свідчить про практичне використання сертифікаційного статусу підприємства у збуті продукції. Водночас результати аудитів показують, що надлісництву доцільно й надалі посилювати контроль за охороною праці, актуалізацією матеріалів щодо ОЦЗ, документуванням коригувальних дій і моніторингом виконання вимог FSC на всій сертифікованій території.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ПІДПРИЄМСТВУ

За результатами проведеного дослідження виокремлено наступні висновки:

1. FSC-сертифікація Димерського надлісництва є дієвим інструментом контролю за екологічними, соціальними та управлінськими аспектами ведення лісового господарства. Після розширення області сертифікації у 2025 році сертифікована площа підприємства збільшилася до 61364,7 га, що підвищило значення FSC як механізму зовнішнього контролю за якістю лісоуправління.

2. Аналіз аудитів 2021–2025 рр. показав, що найбільша кількість невідповідностей стосувалася Принципу 2 FSC «Права працівників та умови працевлаштування». Основними проблемними питаннями були охорона праці, контроль підрядників, використання засобів індивідуального захисту та навчання працівників, зокрема в умовах радіаційного забруднення території.

3. Найбільш напруженим для підприємства був період ресертифікації та додаткових аудитів 2024 року, коли на контролі перебувала найбільша кількість невідповідностей. Водночас значна частина зауважень була закрита, що свідчить про здатність підприємства виконувати коригувальні дії та підтримувати чинність FSC-сертифіката.

4. Екологічний вплив FSC-сертифікації проявляється у виділенні та моніторингу особливих цінностей для збереження, врахуванні режиму об'єктів ПЗФ, охороні рідкісних видів, збереженні ключових біотопів і дотриманні сезонних обмежень під час проведення лісогосподарських робіт. Загальна площа ОЦЗ у межах Димерського надлісництва становить 10765,7 га, або 17,5 % загальної площі надлісництва.

5. Соціальний вплив FSC-сертифікації полягає у підвищенні вимог до безпечних умов праці, навчання персоналу, недопущення дискримінації та взаємодії з місцевими громадами. Планова чисельність працівників Димерського надлісництва становить 115 осіб, переважно місцевих жителів, що підтверджує

важливу роль підприємства у забезпеченні зайнятості населення прилеглих територій.

6. Економічний ефект FSC-сертифікації проявляється у можливості реалізації лісопродукції з FSC-заявою та підтриманні довіри покупців до походження деревини. За категорією круглих лісоматеріалів 96,4 % обсягу було реалізовано з FSC-заявою, що свідчить про практичне використання сертифікаційного статусу підприємства під час збуту основної товарної продукції.

На основі проведеного аналізу підприємству пропонується:

1. Посилити внутрішній контроль за дотриманням вимог охорони праці, особливо під час залучення підрядних лісозаготівельних бригад.

2. Забезпечити регулярне документування інструктажів, перевірку використання засобів індивідуального захисту та контроль проходження навчання з радіаційної безпеки.

3. Вести єдиний реєстр невідповідностей і коригувальних дій із зазначенням номера CAR, відповідального працівника, строку виконання, підтвердних документів і статусу закриття.

4. Удосконалити механізм інформування територіальних громад про заплановані лісогосподарські заходи через офіційні вебресурси, електронну пошту та інші доступні канали комунікації.

5. Щорічно аналізувати обсяги заготівлі, залишків, реалізації продукції з FSC-заявою та причин продажу продукції без FSC-заяви для підвищення ефективності внутрішнього ланцюга постачання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондарук Г. В., Букша І. Ф. Сертифікація лісогосподарського підприємства : практичний посібник. Харків : УкрНДІЛГА, 2018. 172 с.
2. Бондарук Г. В. Місце України на європейському ринку лісової продукції та перспективи розвитку під впливом сертифікації лісів. Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. Львів, 2004. Вип. 14.2. С. 103–109.
3. В Україні збільшилася площа сертифікованих лісів. URL: <https://forest.gov.ua/news/v-ukraini-zbilshylasia-ploshcha-sertyfikovanykh-lisiv> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Войналович О. В., Марчишина Є. І., Зубко Т. О., Степанишин В. М. Охорона праці у лісовому господарстві : навч. посіб. Київ, 2020. 569 с.
5. Гайда Ю. І. Сертифікація лісів як інструмент екологічного маркетингу. Ефективна економіка. 2015. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3711> (дата звернення: 06.05.2026).
6. Деякі питання реформування управління лісовою галуззю : постанова Кабінету Міністрів України від 07.09.2022 № 1003. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deiaki-pytannia-reformuvannia-uprav-a1003> (дата звернення: 06.05.2026).
7. Дубас Р. Г. Екологічна сертифікація лісів як чинник підвищення інвестиційної привабливості лісової сфери України. Інвестиції: практика та досвід. 2012. № 1. С. 4–6. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2012/3.pdf (дата звернення: 06.05.2026).
8. Кравець П. В., Лакида П. І., Кременецька Є. О. та ін. Інституційна розбудова лісової сертифікації в Україні. Київ : ННЦ ІАЕ, 2009. С. 102–199.
9. Лакида П. І., Кравець П. В., Колосок О. М. та ін. Рекомендації з удосконалення ведення лісового господарства відповідно до вимог лісової сертифікації. Київ : НАУ, 2007. 48 с.

10. Лебедевич С. І., Шутка С. Є. Сертифікація лісів як метод підвищення надійності системи екологічного менеджменту лісовиробничого комплексу України. Науковий вісник УкрДЛТУ : зб. наук.-техн. праць. Львів, 2006. Вип. 16.5. С. 33–38.
11. Левандовська С. М., Поліщук А. Р. Лісова сертифікація як інструмент сталого розвитку лісового господарства. Сучасний стан, проблеми і перспективи лісівничої освіти, науки та виробництва : матеріали IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Біла Церква, 19 квітня 2024 р. Біла Церква : БНАУ, 2024. С. 214–215.
12. Лісовий кодекс України : Закон України від 21.01.1994 № 3852-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/3852-12> (дата звернення: 06.05.2026).
13. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України : довідкове видання / уклад.: Т. Л. Андрієнко, М. М. Перегрим. Київ : Альтерпрес, 2012. 148 с.
14. Павліщук О. П. Лісова сертифікація за вимогами FSC національного стандарту для України: можливості для зацікавлених сторін : посібник. Київ, 2021. 48 с.
15. Павліщук О. П., Кравець П. В. Взаємодія із зацікавленими сторонами згідно з FSC національним стандартом системи ведення лісового господарства для України. Український журнал лісівництва та деревинознавства. 2020. Т. 11, № 1. С. 106–118.
16. План ведення лісового господарства Димерського надлісництва. 2025. 49 с. URL: <https://e-forest.gov.ua/fsc-dymerske/> (дата звернення: 06.05.2026).
17. Події, пов'язані із сертифікацією лісів. URL: <https://e-forest.gov.ua/podii-i-pov-iazani-iz-sertyfikatsiieiulisiv/> (дата звернення: 06.05.2026).
18. Посібник з питань практичної реалізації FSC національного стандарту / П. В. Кравець. Київ, 2021. 172 с.

19. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження лісів : Закон України від 20.06.2022 № 2321-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2321-20> (дата звернення: 06.05.2026).

20. Про врегулювання питань щодо спеціального використання лісових ресурсів : постанова Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/761-2007-%D0%BF> (дата звернення: 06.05.2026).

21. Публічні звіти Держлісагентства. URL: <https://forest.gov.ua/agentstvo/komunikaciyi-z-gromadskistyuu/publiczni-zviti-derzhlisagentstva> (дата звернення: 06.05.2026).

22. Сертифікація лісів. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/sertifikaciya-lisiv> (дата звернення: 06.05.2026).

23. Сертифікація системи ведення лісового господарства. URL: <https://ua.fsc.org/ua-uk/forest-management-certification> (дата звернення: 06.05.2026).

24. Синякевич І. М., Дейнека А. М., Соловій І. П. Лісова політика : підручник / за ред. І. М. Синякевича. Київ : Знання, 2013. 323 с.

25. Соловій І. П. Політика сталого розвитку лісового сектора економіки: парадигма та інструменти : монографія. Львів : РВВ НЛТУ України ; ТЗОВ «Ліга-Прес», 2010. 368 с.

26. Стан впровадження FSC національного стандарту системи ведення лісового господарства для України. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/fsc-249754914/249754914> (дата звернення: 06.05.2026).

27. Стратегія розвитку лісового господарства України на період до 2035 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 № 1777-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1777-2021-p> (дата звернення: 06.05.2026).

28. Термін «Лісова сертифікація». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/uk-en/14337> (дата звернення: 06.05.2026).

29. Шершун М. Х., Касюхнич В. Ю. Економічна складова розвитку лісової галузі в умовах воєнного стану. Збалансоване природокористування. 2023. № 1. С. 45–52.
30. Boubacar S., Sissoko M. Sustainable forest management through certification and wood products trade. *Journal of Cleaner Production*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2025.145369>
31. Duchelle A. E. et al. Inviting oversight: Effects of forest certification on deforestation in the Brazilian Amazon. *World Development*. 2023. Vol. 172. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2023.106383>
32. Fernholz K., Stai S., Bratkovich S., Howe J. D., Bowyer J. Differences between the Forest Stewardship Council (FSC) and Sustainable Forestry Initiative (SFI) Certification Standards for Forest Management. Dovetail Partners, Inc. 2011. URL: https://www.dovetailinc.org/report_pdfs/2011/dovetailfscsficomparison32811.pdf (дата звернення: 06.05.2026).
33. FM Evaluation Report FSC_C154157. Public audit report. Legaliss LLC. 29.05.2024. 38 p. URL: <https://search.fsc.org/uk/certificate/a02f300000k6Hx2AAE/?tab=documents> (дата звернення: 06.05.2026).
34. FM Evaluation Report FSC_C154157. Public audit report. Legaliss LLC. 10.12.2024. 40 p. URL: <https://search.fsc.org/uk/certificate/a02f300000k6Hx2AAE/?tab=documents> (дата звернення: 06.05.2026).
35. FM Evaluation Report FSC_C154197. Public audit report. Legaliss LLC. 10.12.2024. 44 p. URL: <https://search.fsc.org/uk/certificate/a02f300000k6Hx2AAE/?tab=documents> (дата звернення: 06.05.2026).
36. FM Evaluation Report FSC_C154197. Public audit report. Legaliss LLC. 02.12.2025. 42 p. URL:

<https://search.fsc.org/uk/certificate/a02f300000k6Hx2AAE/?tab=documents> (дата звернення: 06.05.2026).

37. Forest Stewardship Council. FSC Facts & Figures. March 2024. URL: <https://fsc.org/en/facts-figures> (дата звернення: 06.05.2026).

38. Forest Stewardship Council. FSC facts and figures in Ukraine. URL: <https://ua.fsc.org/ua-uk/fsc-factsfigures-in-ukraine> (дата звернення: 06.05.2026).

39. Forest Stewardship Council. Monitoring FSC's reach. URL: <https://connect.fsc.org/monitoring-and-evaluation/monitoring-fscs-reach> (дата звернення: 06.05.2026).

40. FSC-STD-UKR-01.1-2024 V1-1. National Forest Stewardship Standard of Ukraine. Bonn : FSC International, 2024. 161 p.

41. Karnatz C., Kadam P., Hamilton H., Smyth R., Bawa R., Dwivedi P. Impacts of Sustainable Forestry Initiative fiber sourcing on the forestry best management practices and biodiversity conservation in the SE United States. *Trees, Forests and People*. 2023. Vol. 11. Article 100349. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.tfp.2022.100349>

42. Khryk V., Mazepa V., Sytnyk O., Levandovska S., Kimeichuk I. Evaluation of the effectiveness of implementing measures to preserve natural resources in the context of sustainable development. *Scientific Reports of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*. 2024. Vol. 20, № 4. P. 106–118. DOI: <https://doi.org/10.31548/dopovidy/3.2024.106>

43. Moore S. E., Cubbage F. W., Eicheldinger C. Impacts of Forest Stewardship Council (FSC) and Sustainable Forestry Initiative (SFI) Forest Certification in North America. *Journal of Forestry*. 2012. Vol. 110, № 2. P. 79–88. DOI: <https://doi.org/10.5849/jof.10-050>

44. Wolff S., Schweinle J., Tröger M. L. Effectiveness and economic viability of forest certification: A systematic review. *Forests*. 2022. Vol. 13, № 5. Article 798. DOI: <https://doi.org/10.3390/f13050798>